

Jenna Niemi

KIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY

Keinot ja menetelmät yhteisopettajuusluokassa

Opinnäytetyö
Sosionomi (AMK)

2019

Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Jenna Niemi	Sosionomi (AMK)	Toukokuu 2019
Opinnäytetyön nimi Kiusaamisen ennaltaehkäisy Keinot ja menetelmät yhteisopettajuusluokassa		47 sivua 3 liitesivua
Toimeksiantaja Kotkan kaupunki, Kotkan koulu		
Ohjaaja Virve Remes		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tutkimuksessa on tutkittu Kotkan koulun koulukiusaamisen tilannetta sekä kartoitettu yhteisopettajuusluokan vaikutuksia koulukiusaamiseen. Tutkimuksen kohteena olivat 9 - 10-vuotiaat lapset. Tutkimuksen tavoitteena oli kehitellä keino kiusaamisen ennaltaehkäisyyn tutkimuksen kohteena olevalle koululle lasten mielipiteet huomioiden.</p> <p>Opinnäytetyössä hyödynnettiin paljon teoreettista tietoa, jonka avulla luodaan ymmärrystä lukijoille. Teoreettisella tiedolla saadaan peruskuva kiusaamisesta, niiden vaikutuksista ja erilaisista tutkimuksista, joita kiusaamisesta on tehty. Koulukiusaaminen on yleinen ongelma kouluympäristössä ja tutkimusten perusteella se on jatkuvaa.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisella ja kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä, jonka apuna käytettiin kyselylomaketta. Kyselyyn osallistui 51 oppilasta ja vastausprosentti oli 94 %. Kysely toteutettiin Webropol -ohjelmalla. Tutkimustulokset kerättiin Webropol -ohjelman kautta ja avoimien kysymysten tuloksia hyödynnettiin laadullisella menetelmällä eli lasten mielipiteitä ja vastauksia tuotiin tutkimuksessa esille.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena oli mahdollistaa ennaltaehkäisevä keino Kotkan koululle. Opinnäytetyön tutkimuskyselyn avulla huomioitiin lasten mielipiteet ja kehitysideat. Lasten mielipiteillä saadaan tarkempaa tulosta, sillä lapset kuuluvat kohderyhmiin, joissa kiusaamista useimmiten tapahtuu. Lasten mielipiteet huomioiden voidaan tehdä konkreettisempia toimenpiteitä koulukiusaamisen lopettamiseen ja sen ennaltaehkäisyyn.</p> <p>Tutkimustulokset osoittivat, että Kotkan koulun viidennen luokan koulukiusaamisen tilanne oli suhteellisen hallussa. Yhteisopettajuuden vaikuttavuudella ei näyttänyt vastausten perusteella olevan suurinta myönteistä vaikutusta kiusaamiseen. Ennaltaehkäisyn vuoksi koulun on hyvä ottaa myös jatkossa oppilaat huomioon ja kehitellä toimiva ennaltaehkäisevä keino opinnäytetyötä hyödyntäen.</p>		
Asiasanat koulukiusaaminen, ennaltaehkäisy, ennaltaehkäisevä keino, kyselytutkimus		

Author (authors)	Degree	Time
Jenna Niemi	Bachelor of Social Services	May 2019
Thesis title		47 pages 3 pages of appendices
Prevention of bullying Ways and methods in a co-teaching class		
Commissioned by		
City of Kotka, School in Kotka		
Supervisor		
Virve Remes		
Abstract		
<p>The research of this thesis has analyzed the situation of bullying at a school in Kotka and how co-teaching methods effect in school bullying. The target of this research was children aged nine to ten. The purpose of this thesis was to develop a preventive tool for the school that the research was made of by taking into consideration the opinions of children's.</p> <p>This thesis exploited a lot of theoretic knowledge which was used to create understanding for the readers. With theoretic knowledge we can get a basic image of school bullying and its effects. School bullying is a common problem in school environment and based on researches it is constant. This thesis was made with quantitative and qualitative research methods by questionnaires. In this research 51 students attended in the inquiry and the response rate was 94 %. The inquiry was fulfilled with Webropol software. The open questions were analyzed by using a qualitative method and children's opinions and answers were raised in the study.</p> <p>The aim of the thesis was to create a preventive bullying method for the school in Kotka with the help of questionnaires considering the children's ideas and requests. The children are usually the targets of bullying, so by using the children's ideas we can make better concrete improvements to end and prevent the bullying.</p> <p>The results of the research point out that the school bullying were under control in Kotka's school. The Co-teaching method did not seem to have a great effect on school bullying. In the future it is good for the school to take the students into consideration and develop a functional preventive method by using this thesis.</p>		
Keywords		
school bullying, prevention, prevention method, questionnaire		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KIUSAAMINEN	8
2.1	Kiusaamisen syyt ja tuntemukset kiusaamistilanteissa	9
2.2	Kiusaamisen vaikutukset ja niistä selviytyminen	12
2.3	Jälkihoito	13
3	KIUSAAMISEN MUODOT	15
4	KEHITYSPSYKOLOGIA	16
4.1	Kehitykseen vaikuttavat tekijät	17
4.2	Moraali ja sen kehitys lapsesta kouluikään	18
5	ENNALTAEHKÄISY JA KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN	20
5.1	Lait velvoittavat	20
5.1.1	Lastensuojelulaki	21
5.1.2	Oppilashuoltolaki	22
5.2	Verso-Vertaissovittelu	24
5.3	KiVa Koulu	24
6	YHTEISOPETTAJUUSLUOKKA	25
6.1	Haasteet ja edut yhteisopettajuudessa	27
6.2	Yhteisopettajuuden työtavat	28
7	TUTKIMUSKYSELY JA SEN TOTEUTUS	29
7.1	Menetelmän valinta	29
7.2	Tutkimusongelma	30
7.3	Kyselylomake ja kysymykset	30
7.4	Toiminnallinen tuokio	31
8	TUTKIMUSTULOKSET	32
8.1	Kiusaaminen Kotkan koulussa	33

8.2	Kiusaamisen tavat ja kokemukset.....	34
8.3	Ennaltaehkäisy ja yhteisopettajuuden vaikutus kiusaamiseen.....	36
9	POHDINTA	37
9.1	Yhteenveto	37
9.2	Johtopäätökset	39
9.3	Opinnäytetyön hyödyntäminen jatkossa	41
	LÄHTEET.....	42

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuskysely

KUVALUETTELO

Kuva 1. Luvut Kotkan koulun kiusaamisessa.....	33
Kuva 2. Kiusaamisen kohteet.....	35
Kuva 3. Kiusaamisen tyylejä.....	36

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Samanaikaisopetuksen työmuodot.....	26
---	----

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni tutkin koulukiusaamista ja sen ennaltaehkäisykeinoja sekä menetelmiä yhteisopettajuusluokassa. Tutkimuksen kohteena oli Kotkassa sijaitseva koulu. Yhteisopettajuusluokka on uusi opetusmenetelmä, jota on aloitettu käyttämään monissa eri kouluissa. Koulu, jossa tutkimus toteutettiin, on lähtenyt kokeilemaan yhteisopettajuusmallia ja sitä, miten opetusmalli toimii käytännössä heidän koulussaan. Yhteisopettajuusluokka on viidesluokkalaisilla sekä ensimmäisen luokan aloittaneilla oppilailla käytössä. Monet Kotkan koulut ovat olleet kiinnostuneita yhteisopettajuusmallista ja suurten oppilasmäärien toimivuudesta käytännössä. Opinnäytetyössäni tutkin koulukiusaamisen ohella yhteisopettajuusmallia ja sen toteutumista käytännössä ja sitä, millaisia kiusaamisen muotoja suuressa lapsiryhmässä on.

Koulukiusaaminen on yleistä ja sitä tapahtuu päivittäin ympäri Suomea sekä maailmaa. Koulukiusaaminen aiheuttaa lapsille muun muassa ahdistuneisuutta ja pelkoa ja se vaikuttaa lapsen mieleen sekä oppimisen määrään nykyhetkessä kuin myös tulevaisuudessa vaikuttavilla mielenterveysongelmina. Aihe on erittäin arka ja tärkeä, sillä kiusaaminen on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Kiusaamiseen tulisi puuttua enemmän sekä suhtautua asiaan vakavammin niin koulumaailmassa kuin myös kotona. Opinnäytetyössäni selvitän Kotkan koulun tilannetta kiusaamisen osalta ja yhteisopettajuuden vaikuttavuutta kiusaamiseen sekä etsin ennaltaehkäiseviä keinoja koululle. Keinoissa ja menetelmissä on tärkeää toimivuus, mutta hinta tulee ottaa huomioon. Kotkan koululla on käytössä ns. KiVa Koulu -malliin pohjautuva käytäntö. Virallista KiVa Koulu -mallia ei tällä hetkellä ole tutkimukseen osallistuvassa koulussa.

Tutkimuksessa pääsin hyödyntämään ammattitaitojani kouluyhteisössä. Lapsen kasvuun sekä kehitykseen tukeutuvat menetelmät ennaltaehkäisevät lapsen syrjäytymistä tulevaisuudessa. Lapsi saa turvallisen ja mielekkään oppimisympäristön koulussa sekä hänen ryhmässä. Ennaltaehkäisyn tärkeimpiä asioita ovat estää kiusaamisen tuleminen sekä estää lapsen vahingoittuminen jo lapsuus aikana. Lapset oppivat ilmaisemaan tunteitaan, saavat kehitystä vuorovaikutussuhteille, jonka vuoksi lapsi uskaltaa kertoa mieltä painavista asioista, kuten kiusaamisen kohteena olemisen tai sen näkemisen luokkaym-

päristössä. Näillä pienillä keinoilla jo pystytään vaikuttamaan suuresti kiusaamisen ja sen kohteena olemiseen. Tärkeimpiä tavoitteita itselleni on saada toimiva ja ennaltaehkäisevä keino koulukiusaamiseen.

2 KUSAAMINEN

Kiusaamista voidaan jaotella moneen eri muotoon. On hiljaista, henkistä sekä fyysistä kiusaamista (Lajunen ym. 2015, 149). Jokaisella ihmisellä on jonkinlainen käsitys siitä, mitä kiusaaminen on. Kokemukset, kuulemiset, kertomukset ja lukemat kertovat ihmisille erilaisia asioita kiusaamisesta. Kiusaamisen tullessa ilmi koulussa ilmoitetaan vanhemmille tapahtunut kiusaamisen tilanne. Näkemykset ja erilaiset kokemukset kiusaamistilanteista nousevat mieleen ja näiden pohjalta jokaisen näkemykset eroavat toisistaan. Voidaan ajatella, että myös käsitykset ja eroavaisuudet kiusaamisesta muuttuvat, jonka vuoksi kiusaamiseen on vaikeampi puuttua ja kiusaamista on vaikea hallita. (Hamarus 2012, 22.)

Kiusaaminen ei ole ilmiönä uusi. Ajan kuluessa teknologia on mahdollistanut erilaisia, uusia teknologisia keinoja ja muotoja kiusaamiseen. Tapahtumana kiusaamisessa on edelleenkin kyse samasta asiasta. Kiusaaja tavoittelee itselleen asemaa, roolia tai huomiota ryhmässä. Kiusaamismuotoja ovat fyysinen, henkinen, sosiaalinen sekä sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen. Fyysinen kiusaaminen tapahtuu suoraan kohteelle. Kiusaaja voi kohdistaa fyysisen ”väkivallan” muun muassa lyömällä, potkimalla, tönimällä, nipistelemällä tai tavaroita viemällä. Henkinen kiusaaminen kohdistuu kiusattuun muun muassa haukkumalla, nimittelemällä, uhkailemalla tai kiristämällä. Sitä voi myös tapahtua epäsuorasti, kuten selän takana pahaa puhumisena, juorujen levittämisenä, vihjailuna ja ilmeinä ja eleinä, joita ulkopuolinen ei havaitse. Sosiaalinen kiusaaminen ilmenee kiusaajan vaikutuksesta vaikuttaa kiusatun ystävyys- ja vuorovaikutussuhteisiin. Yleisimpiä tapoja ovat manipulointi ystävyyssuhteissa, eristäminen ja kiusatun sulkeminen pois ryhmästä tai oleminen niin kuin häntä ei olisi olemassakaan. Sosiaalisessa mediassa kiusaaminen tapahtuu esimerkiksi eristämällä kiusattu mediassa olevista ryhmistä. (Hamarus 2012, 37 - 38.)

Kiusaamista voi tapahtua erilaisissa ympäristöissä sekä kiusaamista on jokaisessa ikäryhmässä. Yleisempiä kiusaamisympäristöjä ovat koulut ja työpaikat. Viime aikoina on myös todettu pienten lasten keskuudessa tapahtuvaa kiusaamista, jonka ympäristönä toimivat päiväkodit. Nykypäivänä kiusaaminen ulottuu usein verkossa tapahtuvaan kiusaamiseen sekä koulumatkoilla tapahtuvaan kiusaamiseen. Kotikiusaamista tapahtuu taas perheenjäsenten keskuudessa. Kotikiusaamisessa se muodostaa sisarusten välisen kiusaamisen sekä parisuhteessa tapahtuvaa kiusaamista on myös todettu olevan. Työpaikkakiusaaminen on oma lukunsa. Yleisesti siihen on luokiteltu epäasiallinen kohtelu, häirintä ja väkivalta. Tietenkään erimielisyydet ja yhteenotot eivät ole aina kiusaamisesta johtuvaa. Lasten ja aikuisten välisiä konflikteja ei tunneta tai asiaa ei pistä merkille, että se olisi kiusaamiseen kohdistuvaa. Kotona saatetaan riidellä välillä rajustikin ilman, että se olisi kiusaamista. Kiusaamista voi siis ajatella niin, että se on toistuvaa, jatkuvaa tai systemaattista. Kiusaamisen alettua se toistuu samassa tai vaihtuvassa muodossa. (Satri 2015,14.)

2.1 Kiusaamisen syyt ja tuntemukset kiusaamistilanteissa

Kiusaajan tavoitteena on hakea johtavaa asemaa ryhmässä. Kiusaamisen taustalla voi olla kiusaajan oma pelko yksin jäämisestä tai siitä, ettei hänellä ole ystäviä. Kiusaaja ei kuitenkaan välttämättä tiedosta asiaa itse. Kiusaaminen pitää sosiaalisen kanssakäymisen koossa ja antaa sille sisällön. Ryhmä kertoo tarinoita kiusatuista ja pitää hauskaa kiusatun kustannuksella. Ryhmän jäsenillä voi olla pelko, että puolustaessaan kiusattua he joutuvat itse kiusatuiksi. Kiusaaja voi myös kokea pelkoa, että jos hän ei kiusaa, häntä ei tunnusteta tai arvosteta ryhmässä. Kiusaaminen on keino hankkia yhteisön tai ryhmän tunnustusta ja saada tiettyä asemaa ryhmässä tai luokassa. (Hamarus 2012, 43.)

Satri *Herkkyyys ja kiusaaminen* kirjassaan (2015, 16 - 17) mainitsee Gunnar Höjstadin teoksen *Irti kiusaamisen kierteestä*, jossa Gunnar on listannut viisi syytä kiusaamiseen, jotka ovat vallanhalu, pelko, ryhmäpaine, kateus ja projektiot. Kiusaajaa hallitsee usein vallanhalu, joka on yhdistettynä aggressiivisuuteen. Pelkoa Höjstad kuvailee niin, että kiusaaja saa pelolla pidettyä sivus-

taseuraajat taka-alalla. Ryhmäpaineella kiusaamista vastustavat ihmiset saattavat löytää itsensä olemalla mukana kiusaamisessa, vaikka he eivät haluaisikaan osallistua kiusaamiseen. Painetta luo kiusaaja, joka varmistaa, ettei kukaan puutu tai tule hänen toimivaltansa alueelle. Mustasukkaisuus ja kateus aiheuttavat kiusaajassa sen, että hän toivoo itselleen sellaista, mitä häneltä puuttuu, tai hän haluaa pitää kiinni siitä, mitä ei haluaisi menettää. Projektiossa viitataan ilmiöön, jossa kiusaaja kohdistaa kiusattuun vihaa tai muita piirteitä, jotka eivät liity kiusattuun.

Hamarus (2012, 44 - 47) tutki, onko kiusaajalla tai kiusatuilla jokin piirre, josta heidät voisi tunnistaa jo etukäteen. Hamarus oli koonnut teoksessaan oppilaiden mainitsemia kiusaamisen syitä, joita ovat esimerkiksi: kiusattu oli liian laiha, liian lihava, liian köyhä, liian varakas, liian hyvä koulussa tai liian huono koulussa tai että perheellä oli väärän värinen auto. Yhteisenä piirteenä maininnoille hän oli löytänyt, että piirteet liittyivät kulttuurisiin arvostuksiin, joita ovat muun muassa: ulkonäkö, käyttäytyminen, sairaus tai vamma, etnisyys, koulumenestys, nolot tapahtumat tai perheeseen liittyvät seikat. Kiusaamisen syy voi olla mikä tahansa, mutta helpoiten se tuotetaan ryhmässä ja kohdennuu kulttuurisiin arvostuksiin. Tästä voimme päätellä, että kiusatussa itsessään ei ole syytä, vaan syy tuotetaan yhdessä. Ajatellaan, että kiusattu ei voi itseään muuttamalla vaikuttaa tilanteeseen. Vaikka kiusattu muuttaisi itsessään olevan, kiusaamista aiheuttavan asian toisenlaiseksi, hänestä keksittäisiin jokin uusi syy kiusaamiselle. Kiusaaminen on syvimmiltään valta-aseman hankkimista ryhmässä tai yhteisössä. Kiusaaminen ei liity kiusatun ominaisuuksiin tai piirteisiin.

Eri sukupuolten väliset kiusaamiset erottuvat paljonkin keskenään. Pojilla kiusaaminen on yleisesti fyysisempää kuin tytöillä, vaikka tytötkin voivat syyllistyä fyysiseen kiusaamiseen. Tyttöjen harjoittamalle kiusaamiselle tyypillisintä on näkymättömyys. Kiusaaminen tapahtuu selän takana puhumalla, vaikuttamalla ystävyys-suhteisiin ja jättämällä porukan ulkopuolelle. Satri kertoo Holmberg-Kaleniuksen (2015, 16) tutkineen hiljaista kiusaamista ja piilokiusaamista. Teoksessaan Holmberg-Kalenius mainitsee tyttöjen taitavuuden manipulointiin ja vaikutuksen ryhmän sosiaalisiin suhteisiin. Tätä kiusaamismuotoa on vaikea

saada selville, koska aikuiset eivät huomaa tämän tyyppistä kiusaamismuotoa. Monet muut tutkijat tai kiusaamisesta kirjoittaneet kirjailijat (Gunnar Hjärdstad) toteavat hiljaisen kiusaamisen olevan yleisimpiä kiusaamismuotoja, mutta vaikeimmin tunnistettavissa oleva kiusaamismuoto. Piilokiusaaminen vaikuttaa ihmiseen mahdollisen huonolla tavalla. Uhri havaitsee huonosti vallankäyttöä häneen, ja kun uhri havaitsee ja tiedostaa kiusaamisen, on sitä vaikea selittää muille. Uhrissa saattaa ilmetä syviä näkymättömiä vammoja. Henkisen väkivallan vaikutukset kohdistuvat ihmisen psykologisiin tiloihin, kuten mielen-terveyteen. (Satri 2015, 15 - 17.)

Kiusaaminen on ikävä kokemus ja sen saattavat myös kokea ulkopuoliset ilman, että heillä olisi osaa tai arpaa kiusaamiseen. Sivustaseuraajat hakevat paikkaansa ja tulevat vedetyksi mukaan kiusaamistilanteisiin vasten omaa tahtoaan (Satri 2015, 18). Hamarus (2012, 53 - 54) mainitsee kiusaamisen vaikutuksia ja tunteita aivotutkimuksen tulosten mukaan. Sosiaalisella eristämällä aivot aktivoituvat ja käyttävät samoja alueita kuin esimerkiksi silloin, kun ihminen kokee fyysisistä kipua tai kidutusta. Sosiaaliset ilot ja tuskat aktivoivat aivoissamme samoja alueita, joissa tunnemme fyysiset mielihyvät ja kivut. Kun esimerkiksi ajatellaan, että ihminen loukkaa jalan, se näkyy aivoissa kipualueiden aktiivisuutena. Samat alueet aktivoituvat aivoissa, kun esimerkiksi ihminen erotetaan ryhmästä tai kokee epäoikeudenmukaisuutta. Voidaan ajatella, että murtunut jalka ja murtunut mieli kuvaavat tilanteita, joista jää elinikäinen jälki aivoihimme. Kiusaamistilanteissa kiusaaminen vaikuttaa ihmises-ssä syvästi ja pitkän aikaa. Tunnekokemukset säilyvät pitkään ja tämän osalta kiusattu ei tuntemusten vuoksi pääse eroon traumaattisista kokemuksista. Kiusaamistilanteet tuovat erilaisia tunnemyrskyjä ihmisille. Tunteista keskeisimpiä ovat luottamuksen pettäminen, ahdistus, yksinäisyys, itsetunnon heikentyminen, häpeä ja syyllisyys.

Kirjassa mainitaan erilaisia tekstejä, joita Hamarus (2012, 54) on kerännyt oppilailta ja mainitsen niistä yhden. Näissä esimerkiksi piilokiusaamisen kohteena oleva oppilas kokee, ettei kiusaamiselle pystytä tekemään mitään ja silti vahvasti se vaikuttaa kiusattuun:

Uudet vaatteet olivat loistava piilokiusaamisen kohde. Jos minulla oli jokin uusi vaatekappale, joka ei todellakaan kuulunut kiusaajieni paljon

käyttämiin merkkivaatteisiin, he kehuskelivat läheisyydessäni suureen ääneen omien vastaavien vaatteidensa erinomaisuutta ja muiden vaate-merkkien huonoutta luoden samalla minuun hyvin merkittäviä katseita. Kyseinen kiusaamistapa oli äärimmäisen kiero, sillä kukaan ei todellakaan voinut puuttua siihen, mutta se osui minuun hyvin kipeästi. Kiusaaminen ei vaikuttanut koulumenestykseeni muuten kuin aktiivisuuteni häviämisenä. En uskaltanut viitata tunnilla, sillä pelkäsin niitä pieniä tuhahduksia ja katseita, joita saatoin kiusaajiltani tunnilla saada, jos avasin suuni. Opettajat kyllä kehoittivat minua aktiivisuuteen, sillä olin aika hyvä oppilas, mutten millään päässyt yli siitä tiedosta, että olin koko ajan kiusaajieni tarkkailun alla. Kaikki tekemäni ja sanomani kun antoivat heille uusia asioita minun kiusaamiseen.

2.2 Kiusaamisen vaikutukset ja niistä selviytyminen

Kiusaamista kokevat lapset, nuoret sekä aikuiset, jotka kärsivät erilaisista ongelmista, eivätkä välttämättä saa apua kiusaamiseen elämänsä aikana. Henkinen hyvinvointi ja mielialan ongelmat saattavat ilmentyä kiusaamisen jälkeisinä oireina. Suomessa mielenterveysongelmat ovat huimassa kasvussa ja yksi syy niiden taustalla voi olla kiusaaminen. Seurauksina kiusaamisesta kiusattu kokee esimerkiksi itsetunnon kärsimyksiä, itsensä arvostaminen alenee, masentuneisuutta ilmenee, itsetuhoiset ajatukset ja teot tulevat ilmi sekä ahdistuneisuus lisääntyy. Näillä tekijöillä on suuret vaikutukset ihmisen elämiseen ja ajatteluun. Pahimmassa tapauksessa kiusaamisella saattaa olla vakavat seuraukset uhrille. Lapsi/nuori kokee kiusaamista. Oireiluna lapsi tai nuori kokee masennusta ja ahdistuneisuutta. Kun lapsi tai nuori jää ilman apua tai tuntee olevansa yksin, saattaa nuori tai lapsi harkita jopa itsemurhaa. (Uusitalo 2007, 16.)

Kiusaaminen vaikuttaa monella eri tavalla lapseen ja aikuiseen. Kiusatut voivat olla yksinäisiä ja saattavat vältellä sosiaalisia tilanteita. Kiusaamista kokeneilla saattaa tulla kielteinen käsitys muista ihmisistä ja he saattavat tuntea pelkoa, että heitä kohdellaan huonosti. Kiusaamisen vaikutukset saattavat näkyä aikuisiässä ja vaikutuksina ihmisillä voi olla luottamuksen puutetta ihmissuhteissa tai pelko kiusaamisesta työelämässä. (MLL 2017a.)

Paljon mietitään kiusatun tuntemuksia ja niiden vaikutuksia tulevaisuuteen. Kiusaamisella on seurauksensa myös kiusaajille. On tutkittu, että kiusaavilla

lapsilla ja nuorilla on todettu särkyjä, nukkumisvaikeuksia ja mielipahaa. Mikäli aikuinen tai muu ammattilainen ei puutu kiusaamiseen, on olemassa riski, että kiusaaja käyttäytyy aggressiivisesti myös myöhemmässä vaiheessa. (MLL 2017a.)

Opettajien tehtävänä on turvata oppilaiden fyysinen sekä henkinen hyvinvointi. Kiusaamisen loputtua kiusatulle ja kiusaajalle jää jälki tapahtuneesta. Opettajien tulisi mahdollisesti tarjota apua esimerkiksi kouluterveydenhoitajan, -kuraattorin tai -psykologin kanssa, jotta kiusatut ja kiusaajat pääsevät käsittelemään asioitaan. Jälkihoitoon ohjaaminen ehkäisee kiusatun kokemusten tulemistakin pintaan myöhemmin. Seurauksena kiusattu saattaa kokea myöhemmin ahdistuneisuutta ja masennusta, jonka syytä nuori ei välttämättä itsekin tiedä. Nuoret kokevat tunnistamattomia psyykkisiä oireiluja peruskoulusta päästyään ja nuoren koulutus saattaa olla vaarassa keskeytyä, jonka seurauksena nuori syrjäytyy. Jälkihoidolla on suuri merkitys nuoren tulevaisuuteen ja sen järjestäminen on osa syrjäytymisen ehkäisevää työtä. (Hamarus 2012, 56.)

2.3 Jälkihoito

Kiusatun ollessa pitkään kiusattuna kokee hän usein traumaattisia kokemuksia myös aikuisiässä. Kiusattu saattaa tarvita ulkopuolista apua, jolloin annetaan jälkihuoltoa terapeutin keinoin. Kiusattu kokee erilaisia traumaattisia kriisejä, esimerkiksi uhkakriisi, jossa uhkana on stressintekijä. Uhka saattaa aiheuttaa kiusatulle väkivaltaisia tai psykososiaalisia uhkatilanteita. Kiusatun kokiessa uhkaa on kiusattu valmiustilassa ja kiusattu saattaa kokea turvattomuutta ympärillään. Menetykskriisin kohdalla kiusattu kokee menetyksen tunteita. Kiusatun tuntemukset johtavat usein suruun, tyhjyyden tuntemuksiin ja kiusattu saattaa kokea voimattomuutta. (Hamarus ym. 2015, 81 - 82.)

Kun kiusattu tarvitsee apua, tulee hänen usein hakea sitä itse. Yhteiskunta on muodostunut siten, että avuntarvitsija hakiessaan apua saatetaan ohjeistaa usean toimijan luokse ennen kuin hän saa tarvitsemaansa apua. Kiusaamista kokeneet hakevat apua monelta eri toimijalta ja kokevat, etteivät he saa tarvitsemaansa apua. Suomen yhteiskunnassa puuttuu yhtenäinen työmenetelmä

ja osaaminen eri ammateissa kiusatun kohtaamiseen ja auttamiseen. On koettu myös, että kun kiusattu avautuu kiusaamisen kohtaamisesta, on tärkeää, että kuuntelija ottaa asian vakavasti ja kuuntelee kiusattua. Kuuntelijan tulisi mahdollisesti ohjeistaa kiusattua oikeaan paikkaan, jotta oikeanlaista apua saataisiin kiusatulle. (Hamarus ym. 2015, 101.)

Erilaisia apukeinoja jälkihoidossa ovat erilaiset vertaistukiryhmät sekä yksilöterapiat. Vertaistukiryhmissä kiusattu voi saada tukea muilta kiusaamisesta kokeneilta henkilöiltä. Vertaistukiryhmissä harjoitteina käytetään erilaisia keinoja, kuten kognitiiviset keinot. Kognitiivisessa puolessa kokemuksissa koetut hankalat tilanteet ja tunteet tehdään käytännön harjoitteina, kuten esimerkiksi kiusattu altistetaan pelkotiloihin. Toisena on tunnepuoli, jossa kiusattua kuunnellaan. Kiusatulla nousee itseluottamus, luottamus muihin ihmisiin sekä arvostus itseään kohtaan. Kolmantena on sosiaalinen ulottuvuus, jossa ryhmittäydytään ja muodostetaan sosiaalisia suhteita muihin ihmisiin. Kiusatut saattavat myös kokea turvakseen yksilöterapian, jonka avulla voidaan edesauttaa vertaistukiryhmiin tutustumista. Jokaisen kiusatun kohdalla on hyvä tutkia ja keskustella kiusatun kanssa yhdessä, mikä keino on paras lähtökohta käsitellä kiusaamisesta johtuvia traumatilanteita. (Hamarus ym. 2015, 101 - 102.)

Hamarus ym. *Opas kiusaamisen jälkihoitoon* kirjassa (2015, 109) on myös mainittu *Valopilkku-projekti* (vuosina 2010 - 2014), jossa on kehitelty *Tuki toipumisen tielle -vertaistukiryhmä*, joka on myös edelleen käytössä neuvontakeskuksissa. Menetelmän tarkoitus on antaa tuettua ja ratkaisukeskeistä apua kiusaamisen kokemusten läpikäymiseen yhdessä. Ryhmän tavoitteena on mahdollistaa kiusatuille luottamuksellinen ja avoin keskustelu kokemuksistaan muiden kiusattujen ihmisten kanssa. Tilanteiden läpikäyminen avaa myös muita ovia tuen tunnistamiseen ja mahdolliseen oikeanlaisen avun tarpeen ohjaukseen. Vertaistukiryhmä on avun tarpeen alkuvaihe ja kiusatun toipumisprosessi voi jatkua monia vuosia ryhmän päättymisen jälkeen.

3 KIUSAAMISEN MUODOT

Kiusaamisen muotoja on useita. Kiusaaminen voidaan jakaa kahteen eri luokitteluun, kuten suora tai epäsuora kiusaaminen. Kiusaamista tapahtuu fyysisesti, henkisesti tai nykyaikana sosiaalisessa mediassa tapahtuvana nettikiusaamisena. Fyysinen kiusaaminen on kahden tai useamman henkilön kasvotusten tapahtuvaa kiusaamista ja fyysisellä tarkoitetaan esimerkiksi väkivaltaisella toiminnalla tapahtuvaa fyysistä kontaktia kiusattua kohtaan. Lapsilla tämä voi ilmentyä esimerkiksi tönimällä, raapimalla, nipistelemällä tai jopa rajummin, kuten potkimalla tai lyömällä. Henkisessä kiusaamisessa kiusaajan ja kiusatun välinen kontakti on usein sanallisessa muodossa tapahtuvaa kiusaamista. Henkistä kiusaamista tapahtuu esimerkiksi haukkumalla, uhkailemalla tai kiristämällä. Henkinen kiusaaminen myös tapahtuu kiusatun puhumisesta pahaa muille kiusatun tietämättä asiasta. Pahimmillaan henkinen kiusaaminen voi johtaa perättömien juurujen levittämiseen. (Hamarus 2012, 38.)

Tyttöjen ja poikien välisissä kiusaamisissa on tutkimusten mukaan eroja. Tyttöjen kiusaaminen on sosiaalisesti eristämällä tapahtuvaa kiusaamista ja näin ollen kiusaaminen tapahtuu henkisen kiusaamisen tasolla. Tutkimusten mukaan poikien kiusaaminen on enemmän fyysistä ja voima- tai väkivaltapainotteista. Pojat hakevat tunnustusta voiman käyttämisellä, kun taas tyttöjen osalta kaverisuhteiden luominen tapahtuu asioiden kertomisella ja juttelemisellä. Mitkään tutkimukset eivät kuitenkaan kerro koko totuutta kiusaamistilanteista. Sekä pojilla että tytöillä voi esiintyä niin fyysistä kuin myös henkistä kiusaamista puolin ja toisin. (Hamarus 2012, 38.)

Nettikiusaaminen nykypäivänä yleistyy, sillä mobiililaitteiden käyttö on jokapäiväistä. Nettikiusaamista saattaa tapahtua kännykän tai muiden elektronisten laitteiden käytöllä. Kiusaaminen netin välityksellä on helppoa, sillä kiusatun tuntemuksia ei näy ja kiusaaja ei välttämättä voi tuntea myötätuntoa kiusattua kohtaan. Netissä kiusaaminen on yhtälailla haitallista ja vakavaa kuin kasvotusten tapahtuva kiusaaminen. Nettikiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi pilkkaavat tai uhkaavat viestit, juurujen tai henkilökohtaisen tietojen levittäminen, toisen nimellä esiintyminen ja sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle. (MLL 2017b.)

Kiusaaminen netissä on johtanut siihen, ettei kiusaamista tapahdu vain yhdessä paikassa. Sosiaaliseen mediaan laitettuja viestejä tai kuvia voidaan jakaa netissä useissa palveluissa ja tiedot voivat olla pysyviä. Kiusaaminen on läsnä kiusatulla koko ajan. Nettikiusaamisen ollessa jatkuvasti läsnä se saattaa aiheuttaa kiusatulle suurempaa kärsimystä. Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen saattaa pääsääntöisesti olla viestittelyn tapaista kiusaamista. Kiusatulle kohdistuvat viestit voivat tulla esimerkiksi yksityisesti, tietyn ryhmän sisällä tai julkisesti. Viestit voivat olla esimerkiksi loukkaavia ja uhkaavia. Kiusaamista netissä voi tapahtua myös suunnittelemalla erilaisia kuvanmuokkauksia tai pilkkavideoita. (Forss 2014, 36 - 38.)

Internetissä myös lait määrittävät. Tiettyjä lainsäädäntöjä on luotu nettiä varten. Netissä ei saa tehdä mitä tahansa, eikä asioita voi ilmaista loukkaavasti tai halventavasti. Lain mukaan verkossa tapahtuvia rikoksia voivat olla esimerkiksi loukkaus muita kohtaan, petokset sekä rikollisten aineiston levitys. Levittäjä on vastuussa nettiin laittamisesta materiaalista, vaikka verkossa on mahdollista toimia anonyymisti, on myös kaikki jäljitettävissä. (Thorslund 2009, 97.)

4 KEHITYSPSYKOLOGIA

Kehitystä on tarkasteltu ja tutkittu ihmisten fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen osa-alueiden osalta. Osa-alueet kuvaavat lapsen ja aikuisen kokonaiskehitystä. Fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten kehityksen osa-alueet kietoutuvat toisiinsa, kun jokin alue kehittyy ihmisessä, muuttuvat myös muut osa-alueet. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 30.)

Niemi (2018 17 - 18) mainitsee myös rajojen olevan suuressa merkityksessä ihmisen kehitykseen sekä fyysisten ja psyykkisten rajojen kehitykseen. Psyykkisiä rajoja on vaikea määrittää, mutta niitä tarvitaan, jotta lapsi tai aikuinen osaa olla itsenäinen. Rajat muodostavat ihmisillä myös sen, että ihmiset osaavat olla etäisiä ja osaavat olla läheisiä muita ihmisiä kohtaan. Psyykkiset rajat tuovat ihmisille omaa läheisyyttä, jossa ihminen kokee omat tarpeensa ja

tunteensa. Psyykkisen rajojen asettamisen vastuu on vanhemmilla, jotka vastaavat lapsen kasvuympäristöstä. Rajojen tulee syntyä myöhemmässä vaiheessa myös lapsen omien tunteiden ja ajattelun avulla. Rajat koskettavat myös sääntöjä, moraaleja, lakeja ja muiden ihmisten antamia sääntöjä, jotka vaikuttavat lapsen ja aikuisen elämän valintoihin ja omien rajojen pysymiseen.

Fyysinen kehitys tapahtuu kasvulla ja motoristen taitojen oppimisella. Fyysinen kasvu ihmisillä tapahtuu solujen muutoksilla, pituuskasvuna ja hampaiden puhkeamisella. Motorinen kehitys taas hallitsee lihasten kasvua ja kehitystä, joita ihminen tarvitsee kehon hallintaan. Motorinen kehitys jaetaan karkeamotoriseen ja hienomotoriseen kehitykseen. Karkeamotorinen ja hienomotorinen ohjaavat suurten ja pienten lihasryhmien liikekehitystä, kuten liikkumista. Psyykkinen kehitys tapahtuu mielessä. Perustoiminnot psyykkisessä kehityksessä ovat tietoisuus, aistit, havaitseminen, tunteet, ajattelu, muisti ja oppiminen. Psyykkinen kehitys jaetaan kolmeen eri osa-alueeseen: kognitiivinen kehitys, persoonallisuuden kehitys ja motivationaaliset toiminnot. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 31 - 32)

Sosiaalinen kehitys tapahtuu yksilön kehittymisellä erilaisten ryhmien ja yhteisöjen jäsenenä. Sosiaaliset suhteet muuttuvat ja laajenevat kehityksen kasvaessa. Sosiaalisessa kehityksessä ihminen tiedostaa erilaisuuden, minäkäsitoksen sekä vuorovaikutuksen toisten ihmisten kanssa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 35 - 36.)

4.1 Kehitykseen vaikuttavat tekijät

Kehitykseen vaikuttavat tekijät muodostuvat erilaisista vuorovaikutuskontakteista. Psyykkinen kehitys muodostuu ihmisen ja ympäristön välisistä toiminnoista. Kehitys tapahtuu arjen kanssa muodostuneista kokemuksista, ihminen kokee vuorovaikutuksiin liittyviä kontakteja muihin ihmisiin sekä ympäristö ja kulttuuri ovat suuressa osassa kehitykseen vaikuttavissa tekijöissä. Kehitykset jaetaan yksilötekijöihin sekä ympäristötekijöihin. Perimä kuuluu yksilötekijöihin. Perimä muodostaa ihmisen geeniperimän, joka vaikuttaa elimistön kehittymiseen. Ympäristötekijät vaikuttavat ihmisiin ulkopuolisten vaikuttavien tekijöiden osalta. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 37)

Lehtinen ym. (2007, 13 - 15) mainitsee kirjassaan, että ihmisellä on käsitys itsestään ja siitä, miten ihminen toimii muiden ihmisten kanssa. Ihminen tuntee itsensä osakseen ja havaitsee itsessään luonteensa, erilaisuuden, kykynsä ja arvonsa sekä toiveensa. Ihmisen kehitys muodostuu ulkomaailmasta ja ihmisen käsitys ja kehitys muista ihmisistä rakentuu ensisijaisesti muiden ihmisten kohtaamisilla. Lehtinen ym. (2007, 15) kertoo persoonallisuuden kehityksen muodostuvan erilaisten vaiheiden avulla. Ajatellaan myös, että *vaiheajattelu* on tieteellisten persoonallisuuksien teorioiden runko. Ihmisen kehitys tapahtuu erilaisten sosiaalisten kontaktien avulla, jotka kehittävät ihmistä. Ihmisen persoonallisuus ei ole biologista tai synnynnäistä, vaan muodostunut erilaisten ihmisten kontakteista.

Lämsä (2009, 122) mainitsee, että lasten ja nuorten stressin käsittelykyky ja stressin purkaminen ovat huonolla mallilla. Tunne-elämän ollessa kehityksen asteella lapsi ja nuori tarvitsee vanhemman tukea kokeakseen kehityksen tuomia tuntemuksia ja kokemuksia. Lapsen selviytyminen stressistä muodostuu siihen, miten lapsi käsittelee stressiä ja saako lapsi siihen tarvittavaa tukea esimerkiksi kotoa. Vanhempien hyväksyessä vaikeudet myös lapsi oppii hallitsemaan vaikeudet ja suhteutuu niihin positiivisemmin. Geeniperimä vaikuttaa stressin käsittelykykyyn ja temperamenttisuus tuottaa eroja. Lämsä mainitsee kirjassaan (2009, 122), miten osa lapsista saattaa nauttia esimerkiksi huvipuiston mieleiseksi hurjien laitteiden osalta, kun taas toiset saattavat kokea huvipuiston laitteet liian pelottaviksi. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä normaalit siirtymävaiheet, kuten kouluun lähtö ja muutto omaan kotiin saattavat tuottaa stressitilanteita, jotka auttavat lapsen kehitystä eteenpäin.

4.2 Moraali ja sen kehitys lapsesta kouluikään

Nevalainen ja Nieminen mainitsee (2010, 187) kiusaamisesta ja traumaattisista kokemuksista, jossa kiusaaminen on tutkitusti muuttunut ja tieto tutkimusten osalta muuttunut. Kiusaamisen kohteena oleva kokee itselleen traumatisoivia tilanteita, jonka seurauksena kiusattu muistaa koetut tapahtumat pitkään. Seurauksena kiusattu kokee masennusta tai sosiaalisia pelkoja. Kiusattu saattaa kärsiä traumaattisista kokemuksista vielä aikuisikänä. Kiusaamisen kohteena

oleva voi johtaa mielenterveydellisiin ongelmiin, jotka saattavat ilmetä väkivallan käytöllä, kuten kouluampumiset. Kiusaamista on tutkittu paljon ja tutkimuksissa on selvennyt persoonallisista ja ulkoisesta olemuksista löydettyjä yhdistäviä tekijöitä. On luultu, että kiusattuja yhdistää ulkoinen asia, mutta tavallinen lapsi saattoi joutua kiusatun kohteeksi. Tutkimuksissa ei ole löydetty kiusatuille tyypillisiä persoonallisuutta tai persoonallisuuden piirteitä. On oletettu, että kiusaaja on koulunkäynnissään epäonnistunut, mutta sekin on todistettu virheelliseksi. Kiusaaja saattoi olla myös hyvä koulussa.

Kronqvist ja Pulkkinen kirjassa (2007, 124) mainitsevat lapsen kehitykseen liittyviä seikkoja kahden tutkijan välisistä tutkimuksista ja väitteistä, miten lapsi suhtautuu sääntöihin ja miten eri iässä kehitys kehittyy.

Jean Piaget'n tutkimuksessa mainitaan, että lapsen suhtautuminen sääntöihin muodostaa kolme eri kehitysvaihetta. Ensimmäinen vaihe on heteronominen moraalinen vaihe, jossa 4 - 7 -vuotiaana lapsi pitää säännöistä ja säännöt eivät ole rikottavissa. Säännöt ovat muuttumattomia ja peliä pelataan yhdellä tapaa. Lasten ollessa vielä pieniä, ei lapsi ole ymmärtänyt sääntöjä tarkkaan ja lapsen leikkiessä on kaikilla omat sääntönsä. Toisessa vaiheessa lapsen tullessa ikävuoteen 7 - 10 -vuotiaaksi lapsi siirtyy orastavaan yhteistyövaiheeseen, jolloin lapset oppivat säännöt ja leikit ja toimivat niiden mukaan. Säännöt ovat edelleen muuttumattomia. Kolmantena vaiheena on autonominen moraalinen vaihe, joka alkaa kymmenennestä ikävuodesta. Säännöt ovat erilaisia ja niitä muutetaan yhteisesti. Kouluikäinen ymmärtää säännöt sekä niiden väliset sopimukset. Pelit ja leikit ovat yhteistoiminnallisia, kuten aikaisemmin. Lapset noudattavat sääntöjä yhdessä, vaikka lapset tietävät, että on myös oikea tapa noudattaa sääntöjä.

Teoriaa on kritisoitu. Kritiikissä on mainittu, että sosiaalisilla tilanteilla ja oppimisilla on lapsella tärkeä merkitys sosiaalisissa tilanteissa. Lapset oppivat toisten auttamisella, empatian ilmaisulla ja sääntöjen noudattamisella yhteistoiminnassa muiden lasten kanssa. Piaget'n tutkimus aliarvioi lapsen kykyä moraaliseen päättelykykyyn. Vilkkö-Riihelä ja Laineen kirjassa (2012, 115) on myös mainittu lisää Piaget'n tutkimuksista ja väitöksistä, jossa 12 -vuotias siir-

tyy konkreettisesta ajattelusta käsitteelliseen ajatteluun ja 16 -vuotiaana aikuismainen looginen ajattelu on saavutettu.

Kronqvist ja Pulkkinen kirjassa (2007, 125) mainitaan myös toisen henkilön tutkimuksesta lapsen moraaliseen käyttäytymiseen. Lawrence Kohlberg tutki lapsia antamalla heille moraalisia päättelyä vaativia teoreettisia tehtäviä. Kohlberg jakoi moraalin kehityksen kolmeen. Moraaliset kehitykset ovat: esisovinnainen, sovinainen ja periaatteellinen moraal. Kohlbergin mukaan jokaisessa on kaksi vaihetta ja kulttuuri ja yksilön oma kehitys vaikuttavat moraalin kehitykseen ja siihen, miten moraal etenee.

5 ENNALTAEHKÄISY JA KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tärkeää tunnistaa ja tunnustaa kiusaaminen ja siihen on opettajan ja vanhempien puuttuttava. Koulussa on hyvä tuoda ilmi, ettei kiusaamista sallita ja pohdittava yhdessä lasten kanssa, miten omassa ryhmässä ja yhteisössä toimitaan. Kiusaamisen vastainen työ on pitkäjänteistä ja vaatii jatkuvaa seuranta. Tunne- ja turvataitoja lapsille oppimateriaalikirjan avulla lapset esimerkiksi oppivat taitoja, joilla he voivat välttää joutumasta kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan tilanteisiin. Niihin tilanteisiin joutuessaan he osaavat suojella itseään ja turvautua luotettujen aikuisten luokse. Tunne- ja turvataitokasvatuksella edistetään inhimillisen, ihmisten välisten suhteiden ilmentyvää turvallisuutta ja sen kokemusta. Kaikenlaisen väkivallan ja huonon kohtelun, jota lapsi kokee, tekee lapsesta voimattoman ja avuttoman. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota elämän hallinnan säilyttämiseen ja sen palauttamiseen. (Lajunen ym. 2015, 12, 156.)

5.1 Lait velvoittavat

Rikosuhripäivystys sivuston mukaan (Riku 2014) kiusaamista tapahtuu lapsilla ja nuorilla noin 15 prosenttia Suomessa. Suomen lain mukaan alle 15 -vuotiaat eivät joudu oikeuteen, mutta vahingontekijälle voi tulla rangaistussakkoa tai tekijä voi joutua vahingonkorvausoikeuteen. Koulukiusaamisesta ei mainita Suomen laissa erikseen, mutta kiusaamiset liittyvät rikoslakiin

(19.12.1889/39) ja kiusaamisen muodot ovat samankaltaisia, kuin rikoksissa tapahtuvat toimet. Rikoslain (9.6.2000/531) 1 - 10 § mukaan mm. väkivalta, uhkaaminen, toisen ihmisen kunnianloukkaus ja omaisuuden tuhoaminen on Suomen laissa (13.6.2003/515) kiellettyä ja kiusaamisesta voidaan rangaista rikokseen liittyvissä lainmäärityksissä. Rikoksen tekijä joutuu vastuuseen, josta määrää poliisi tai jos rikosta käsitellään oikeudessa, päättää asiasta tuomioistuimien (oikeus)

Sosiaalisen median rikokset ovat olleet poliisille kuormittavaa ja aikaa vievää, koska suurin osa lainsäädännöstä on peräisin ajalta, jolloin Internet-maailma ei ollut näin suurkäyttöistä. Lainvalmisteluissa ei sosiaalisen median osuus välttämättä pysy perässä, koska vaikeuksia aiheuttaa alan jatkuva muutos. Nettikiusaamiseen liittyvä rikos kohdistuu kunnianloukkaukseen ja niiden määrä 2000-luvulla on kaksinkertaistunut. Muita lakiin perustuvia syytöksiä netti-kiusaamiseen ovat muun muassa kunnianloukkauksen lisäksi laitonuhkaus, viestintärauhan rikkominen ja vainoaminen. (Forss 2014, 9, 187 - 188; Rikoslaki 9.6.2000/531.)

Kouluissa ja oppilaitoksissa työskentelevillä on vastuu työstään. Perusopetuslain 40 § mukaan opetuksen järjestäjällä ja sen jäsenillä on salassapitovelvollisuus ja työntekijät esim. eivät saa antaa luottamuksellisia tietoja eteenpäin. Tahallisesti tai tuottamuksellisesti toiminut työntekijä voidaan määrätä sakkoihin. Esimerkiksi ammattihenkilö menettelee lainvastaisesti tietten tahtoen. Rehtori, opettaja tai joku muu henkilökunnan työntekijä, voi epähuomiossa toimia vastoin koululakien määräyksiä. (Mahkonen 2016, 112.)

5.1.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 1 § määrittää lapsen oikeus erityiseen suojeluun sekä turvalliseen kasvuympäristöön. Tasapainoinen ja monipuolinen kehitys näkyy lapsen arjessa. Vuonna 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa ennaltaehkäisevää toimintaa sekä oppilaan ja opiskeluympäristön fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden merkitystä. Opetussuunnitelmassa veloitetaan turvallisuuden, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen niin yksilön kuin koko opiskeluympäristön tasolla. Tä-

män mukaan tulee rohkaista oppilaita itsensä hyväksymiseen, omien rajojen ja oikeuksien tunnistamiseen ja oikeutettuun puolustamiseen. (Lajunen ym. 2015, 13)

5.1.2 Oppilashuoltolaki

Perusopetuslain 29 § mukaan opetukseen osallistuvalla on oltava oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Koululaeissa ei säädetä erikseen oppilaiden tai opiskelijoiden välisestä sanallisesta tai fyysisestä kiusaamisesta, eristämisestä, häirinnästä kännykkä- ja nettikiusaamisesta. Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta tai häirinnältä. Opetuksen laatijan tulee myös toteuttaa suunnitelma ja valvoa sen noudattamista. Koulutuksen järjestäjä vastaa, että opiskeluhuollon toteutuminen, arviointi ja kehittämistä varten on laadittu oppilaskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Opiskeluhoitosuunnitelmaan kirjataan suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. (Mahkonen 2016, 109-110.)

Mahkonen mainitsee kirjassa *uusi oppilashuoltolaki* (2015, 28) aiemman oppilashuoltolain olleen kolmen pääkauden muutos. Ensimmäinen oppilashuoltolaki perustuu 1860 - 1920 luvulle, jossa on nälkä- ja politiikka kausi, seuraava muutos on ollut 1920 - 1960 luvulla, joka on ollut rakentamisen kautta ja psykososiaaliseen oppilashuoltokauteen, joka on ollut voimassa 1960 luvulta lähtien. Mahkonen mainitsee (2015, 28), että on epäselvää voidaanko vuoden 1960 jälkeen mainita uudesta muutoksesta, jonka vuoksi voitaisiin puhua neljästä oppilas- ja opiskelijahuollon kausista. Peruskoululain ongelmina on vuosina 1983 - 1998 pidetty enemminkin tarvikkeiden, tilojen, tapaturmien ja henkilöstön resursseihin muodostuneita lainsäädäntöjen muutoksia (Mahkonen 2015, 29). Seuraavan muutoksen ajankohtana on ollut opiskeluhoito vuosina 1999 - 2014, jolloin astui voimaan perusopetuslaki, lukiolaki ja laki ammatillisesta koulutuksesta. Tämän uuden muutoksen vaiheena tapahtui mullistuksia opiskeluhoitolakiin, joka kumosi vanhat määräykset, mutta joitakin lakikohtia muutettiin ja osa jäi ennalleen. Opettaminen, oppilashuolto ja kurinpito kou-

luissa uuden lain myötä muodostivat yhden kokonaisuuden. (Mahkonen 2015, 31, 33.)

Puuttuminen

Kiusaamisen puuttumiseen voitaisiin toimia tehokkaasti niin, että lapset ja nuoret tarvitsevat riittävästi vertaistukea ja turvaa, joita pitkin he voisivat tuoda kokemaansa tai näkemäänsä esille. Koulumaailmassa on huolehdittava tarpeellisista avuista ja tuista, joihin lapset ja nuoret pystyvät tukeutumaan. Koulut itse tuottavat lakiin turvautuen omat lähtökohtansa ja tarkastelevat toimivuuden oppilaan näkökulmaa hyväksikäyttäen. Koulussa tulisi olla kahdenlaisia tukimuotoja: luottamusturva ja viralliset turvat. Luottamukseen sijoittuvat ensisijaisesti henkilöt. Vanhemmat ovat useimmiten luottohenkilöt, joille kiusaamisesta kerrotaan. Koulussa opettajien ja oppilaiden välinen vuorovaikutus on erittäin tärkeää. Opettajien on oltava läsnä sekä mahdollista järjestää aikaa oppilaalleen, jolla olisi mahdollisuus tulla kertomaan kiusaamisesta. Kiusaaminen on myös arka ja pelottava asia kiusatulle. Opettaja voi näin luoda turvallisen ja huomiota herättävän aikeen jäädä esimerkiksi luokkaan opetuksen loputtua, jolloin kiusattu rohkenee kertoa tapahtuneesta. Koulussa on myös kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi tai muu kiusaamistilanteita selvittävä ammattilainen kouluympäristössä, jolla lapsi voi avautua pahasta olostaan. Virallisia turvia ovat kirjalliset vaihtoehdot muun muassa kyseilyt tai sosiogrammi. (Hamarus 2008, 117 - 118.)

Kiusaamistapausten tultua ilmi on kehitelty erilaisia menetelmiä ja keinoja niiden käsittelyyn ja ehkäisyyn. Jokaisen tapauksen tultua ilmi tulisi kirjata ylös tapahtumat. Koulun velvollisuus on puuttua kiusaamistilanteisiin, joten dokumentointi on osa omaa oikeusturvaa. Erilaisia kiusaamisen tilanteiden selvittämiseksi on kehitelty muun muassa sovitteluryhmä ja vertaissovittelu keino, jotka ottavat tulevat kiusaamistilanteet selvittettäväksi. (Hamarus 2008, 120 - 122.)

5.2 Verso-Vertaissovittelu

Verso on kouluille, ammattioppilaitoksille, oppimisyhteisöihin kehitelty sovittelukäytäntö, jossa tuodaan oppilaiden omakohtaista osallisuutta ja aktiivisuutta esille. Toiminnan perustana toimii vertaissovittelijat, jotka sovittelevat muiden oppilaiden välisiä konflikteja varhaisessa vaiheessa. Sovittelijoilla ei ole valtaa antaa rangaistuksia tai tehdä päätöksiä, vaan auttavat konfliktitilanteissa olevia osapuolia löytämään ratkaisun, ettei asia tai ongelma jatku tai toistu. Vertaissovittelussa sovittellaan yleisempiä kiusaamisen tilanteissa tapahtuvia riitoja ja konflikteja. Vertaissovittelun jäädessä ei toivottuun tulokseen ohjataan tilanne aikuisjohtoisen tietoon, jossa tilanne johtaa sovitteluun tai muuhun koululla olevaan menettelyyn. Vertaissovittelijan toimintaa tukee VERSO-ohjelman kouluttamat vapaaehtoiset henkilökunnan jäsenet, joista muodostuu Verso-ohjaajien tiimi. Tiimi arvioi tapauskohtaisesti tilanteen ja tilanne ohjataan vertaissovitteluun tai koulun muuhin menettelyihin. (Verso 2019.)

5.3 KiVa Koulu

KiVa Koulu ® on Turun yliopistossa kehitetty kiusaamiseen vastaiseen toimintaan. KiVa Koulun toiminta on kehitelty ja sen on todettu olevan yksi tehokkaimmista kiusaamisen ehkäisevistä toimenpiteistä. Suomessa ohjelma on käytössä yli 900 koulussa ja KiVa Koulu on myös käytössä useassa maassa ulkomailla. KiVa Koulu -ohjelman ydinasiat yhdistyvät monipuolisista ja käytännönläheisistä materiaaleista, digitaalisista työkaluista ja oppimisympäristöistä, koko ryhmään vaikuttaminen, oppilaiden ja vanhempien osallistaminen, ennaltaehkäisy ja puuttuminen ja oman koulun tilanteen seuranta. (KiVa 2012.)

KiVa Koulu -ohjelmaan toimitaan ennen ohjelman käynnistämistä tekemällä oman koulun tilanteen kartoitus sähköisellä oppilaskyselyllä. Kyselyn tavoitteena on saada tietoa koulun tilanteesta, paljonko esimerkiksi kiusaamista esiintyy, millaiseksi oppilaat kokevat oman koulun ja miten oppilaat viihtyvät koulussa. Tuloksia voi verrata toisten koulujen KiVa Koulujen tilanteeseen. Kyselyn tehokuutta saadaan, kun kyselyä tehdään vuosittain. KiVa Koulun -ohjelmaa toteuttaessa koulussa toimii kolmen aikuisen muodostama työryhmä

esimerkiksi rehtori, kouluterveydenhoitaja ja koulukuraattori. Tiimin tehtävä on tuoda esille kiusaamistapausten selvittäminen opettajien kesken. (Salmivalli & Poskiparta 2018.)

Tukioppilastoiminta

Mannerheimin lastensuojeluliiton aloittama tukioppilastoiminta kattaa yli 80 % Suomen perusopetuksen luokista. 1. - 6 luokilla toiminta sijoittuu kummitoimintaan. Tukioppilastoiminnan tavoitteita on edistää lasten huomioimisen käyttäytymistä, luoda yhteishenkeä, vähentää yksinäisyyttä ja osallisuuden lisäämistä lapsilla koulussa. Mannerheimin lastensuojeluliitto tukee ja kehittää tukioppilastoimintaa. Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuilla on paljon ideoita ja materiaaleja toiminnan tueksi. Tukioppilastoiminnan tueksi löytyy paljon harjoitteita, tehtäväkortteja mm. ryhmäytymiseen, kiusaamisen ehkäisyyn sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen. Mannerheimin lastensuojeluliitto järjestää myös erilaisia ohjauskursseja. (MLL 2018.)

Kummioppilastoiminta

Toiminnan tarkoituksena on tukea alakoulun oppilaiden osallisuutta ja viihtyisyyttä koulussa. Kummioppilaina toimii 5. - 6 luokkalaiset oppilaat, joiden tehtävänä on auttaa ensimmäisen luokan oppilaita tutustumaan kouluun ja luokkalaisiin. Kummioppilastoiminnan tavoitteena on mahdollistaa lasten yhteisöllisyys ja edistää uusien oppilaiden koulun alkua ja ehkäisemällä kiusaamisen muodostumista ja yksinäisyyttä. Lapsen ensimmäinen vuosi koulussa muodostaa pohjan lapsen kouluajoille. (MLL 2017c.)

6 YHTEISOPETTAJUUSLUOKKA

Samanaikaisopetus eli yhteisopettajuus tarkoittaa samaan aikaan ja samassa tilavassa tapahtuvaa opetusta. Tiukkana rajana samanaikaisopetuksessa on, etteivät opettajat poistu luokasta, vaan yhteisopettajuus tapahtuu samassa tilassa, mikä johtaisi saman yksinopettamisen mallin jatkamista. Samanaikaisopettajuuden vastaavuutta kuvataan, jossa opettajuus jaetaan, opitaan

yhdessä, ollaan peilikuvina toisille sekä yhdistetään tiedot ja taidot, oppilaan tuntemus ja voimat.

Samanaikaisopetuksen leviämistä hankaloittaa se, että ei ole olemassa tukevaa opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelman perusteiden voidaan arvioida olevan toiminnan olennainen edellytys. Samanaikaisopetuksesta on kasvamassa systeemisen muutoksen mahdollistaja. Voidaan kohdata useampi oppilas, tunnetaan oppilas paremmin ja kurinpito-ongelmat vähenevät. Huomion kohteina ei ole pelkästään yksinomaan oppilas, vaan oppilaan ja ympäristön yhteensopivuus. (Koulutuksen arviointikeskus.)

Toteutustapoja voidaan jaotella neljästä kuuteen olevaan kohtaan. Seuraavassa taulukossa on kuusikohtainen jaottelu.

Taulukko 1. Samanaikaisopetuksen työmuodot

Muoto	Ominaispiirteet
Vuorotteleva opetus	Yksi opettaja vetovastuussa, toinen tarkkailee ja avustaa. Rooleja vaihdetaan
Jaetun ryhmän opettaminen	Yhdessä suunnittelu. Opetusryhmä puolitetaan ja sisällöt opetetaan samanaikaisesti ryhmälle
Pistetyöskentely	Opetettava sisältö jaetaan opettajien kesken ja opetetaan luokkaan muodostetuissa työpisteissä.
Eriytyvä opettaminen	Toinen opettaa suurryhmää, toinen pienryhmää kerraten, rikastaen. Ryhmien kokoonpanoa vaihdellaan.
Joustava ryhmittely	Oppilaita ryhmitellään opettajien kesken, yksi ryhmä voi työskennellä itsenäisesti. Ryhmäjakoja vaihdellaan.
Tiimiopettaminen	Opettajien jatkuva vuorovaikutteisuus opetuksessa. Joustava, luonteva vuoronvaihto opetuk-

Kotkan koulun yhteisopettajuuden eli samanaikaisopettajuusluokan mallina toimii rinnakkaisopettajuusmalli. Luokka on jaettu kahteen ryhmään ja opettajat yhdessä kertovat/opettavat asiat ja sen jälkeen muu luokka siirtyy omille paikoilleen eli luokkahuoneeseen, jossa oma työskentely jatkuu. Opettajat suunnittelevat yhdessä opetukset ja kummankin opettajan vastuu on yhden ryhmän opettamisessa.

6.1 Haasteet ja edut yhteisopettajuudessa

Haasteina yhteisopettajuudelle tekee esimerkiksi opetuksen suunnitteluun käytössä olevan ajan ja opettajien epätasa-arvoinen rooli. Ongelmien ehkäisemiseksi tulisi tehdä huolellinen ennakosuunnittelu, säännöllinen keskustelu sekä käytäntöjen jatkuva arviointi ja kehittäminen. Koulun johdon tuki ja yhteistyö ovat suuressa arvossa. Yhteisopettajuuden hyvin suunniteltu toteutus näkyy toimivuudessa. Yhteisopettajuus helpottaa erityisen ja tehostetun tuen järjestämistä yleisopetuksen luokassa, jolloin oppilaan kohdalla on tukea ja vuorovaikutusta vertaistukiryhmässä saatavilla aiempaa enemmän. Opettajien yhdessä suunnittelema ja toteuttama opetus on usein oppilas-sisällöltään ja työtavoiltaan monipuolisempi oppilaille. Opettajille yhteisopettajuus tuo mahdollisuudet oppia toiselta kollegalta sekä se myös laajentaa omaa osaamista. Yhdessä jaetut tuet lisäävät myös työn mielekkyyttä ja työssä jaksamista. (Haakana, ym. 2017, 10 - 11.)

Saloviita (2016, 37 - 38) mainitsee luokanopettajan hankkeesta, joka kesti kaksi lukuvuotta, jossa neljä opettajaa vastasivat kahdesta ensimmäisestä luokasta sekä myös esikoulu oli mukana hankkeessa. Opetus ja sen suunnittelu tapahtui yhteisesti, mutta opetus jaettiin suuren luokan vuoksi ryhmiin. Yhteisopettajuuden hyvinä puolina todettiin työn vähenevyys kotioloissa, stressin vähentyminen ja yhdessä muodostuneet ideat ja kehitykset koettiin hyväksi. Vertaistuki oli suuressa arvossa hankkeessa.

6.2 Yhteisopettajuuden työtavat

Työtavat voidaan jakaa kolmeen työtapaan 1) avustava ja täydentävä opettaminen 2) rinnakkain opettaminen 3) tiimiopettaminen. Opettajien vastuut ja työnjako riippuvat siitä, minkälaiset työtavat ovat käytössä. Yhteisopetuksen ensimmäisessä työtavassa, joka on avustavaa ja täydentävää opettamista. Toinen opettajista on päävastuuvetäjä ja toinen opettaja avustaa ja täydentää toista opettajaa ja opetusta. Avustavan opettajan toimiin kuuluu työrauhan ylläpitäminen, oppilaiden tai oppilaan yksittäinen avustaminen tai myös muihin tiinpanojen tekeminen oppilaiden nähtäväksi esimerkiksi taululle. Avustava ja täydentävän opettaminen koulumaailmassa on yleisin käytetty yhteisopettajuusmalli. Tässä työtyypissä pääroolin vetää opettaja ja avustajana toimii erityisopettaja, joka toimii yleisopettajan alaisuudessa. (Haakana ym. 2017, 16 - 17.)

Toinen työtapa, jossa rinnakkain opettaminen tapahtuu oppilaiden jakamisella kahteen ryhmään ja kumpikin opettajan vastuu on yhden ryhmän opettamisessa. Oppilaiden jako erilaisiin ryhmiin eri perustein ja tavoin muodostavat monimuotoisen opetuksen ja ryhmien jaossa opetuksen tavoitteet ja oppilaiden tarpeet eivät ole riippuvaisia. Rinnakkaisen opetusmallin pohjana ei ole väliä, tapahtuuko opetus samassa tilassa vai pidetäänkö ryhmiä eri tilassa. Opetuksen aiheet voivat olla erilaisia riippuen millaiset ovat ryhmien muodostamiset tai opetuksen tavoitteet. (Haakana ym. 2017, 16 - 17.)

Kolmantena käytetty työtapa on tiimiopettaminen. Opettajien yhteinen vastuu oppilaista korostuu tiimiopettamisessa, opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Opettajien tuntuun suunnittelut ja tunnin kulut tapahtuvat tiimissä ja roolien vaihtuvuutta voi vaihdella tuntien aikana. Tiimiopettamisessa voi käyttää hyödyksi muita työtapoja, kuten avustava, täydentävä ja rinnakkaista opettamista. Tiimiopettamisen on yhteisvastuu suurempaa luokan ja ryhmän toiminnassa. Työtavat ovat kaikki hyviä ja työtavan valintaan vaikuttaa oppilaiden tarpeet ja opetuksen tavoitteellisuus. Esimerkkejä oppilaiden jakamisella on se, että oppilaat jaetaan kahteen eri ryhmään osaamisen perusteella, kuten esimerkiksi lukemista opeteltaessa. Tässä tapauksessa toinen opettaja harjoittaa lukutai-

don alkeita oppilaille ja toinen opettaja voi jo keskittyä oppilaisiin joiden lukutaito on kehittyneempää. (Haakana ym. 16 - 17.)

7 TUTKIMUSKYSELY JA SEN TOTEUTUS

Opinnäytetyöni tilaajana toimi koulu Kotkasta. Tutkimuksessa lähdin tutkimaan yleisesti koulukiusaamista muun muassa; miten sitä tapahtuu, miksi tapahtuu ja ketkä ovat kohteina. Tutkimuskohteina olivat Kotkan koulun viidesluokkalaiset. Ikähaarukaltaan lapset olivat 10 - 11-vuotiaita ja lapsia viidennellä luokalla oli yhteensä 54 oppilasta. Tutkimuksessa lähestyttiin lapsia kyselylomakkeiden avulla. Lapset vastasivat kiusaamiseen liittyviin kysymyksiin. Tutkimustulosten saatua kyselystä tehtiin yhteenveto, jonka pohjalta tulokset tarkasteltiin ja pohdittiin kehityskohteita ja, mitä keinoja koulu voi käyttää jatkossa kiusaamisen ehkäisyyn. Tutkimuksen tuloksista saatiin tietoa, miten yhteisopettajuus on lasten mielestä vaikuttanut kouluympäristöön ja kiusaamiseen. Ratkaisua mietittäessä huomioitiin lasten toiveet ja ennaltaehkäisevät keinot kiusaamisen lopettamiseksi.

Lajunen ym. *Tunne- ja turvataitoja* kirjassa (2015,15) on ennaltaehkäisevä menetelmä, jonka itse lähdin toteuttamaan. Lapset vastaavat Webpropol -kyselyyn, joka sisältää kiusaamiseen liittyviä kysymyksiä. Kyselyn käyn itse lävitse.

7.1 Menetelmän valinta

Tutkimuksen toteutin Webpropol -ohjelman avulla. Kyselylomakkeet ovat yleisiä kiusaamisen muotojen tutkimisessa ja niiden havaitsemisessa. Muita keinoja voidaan käyttää tutkimustulosten saamiseen muun muassa sosiogrammin avulla. Sosiogrammi eroaa kyselylomakkeesta sillä tavoin, että lapsen/nuoren kanssa keskustellaan kasvotusten ja kerätään lapselta saatua tietoa havainnointiin. Sosiogrammin avulla kysellään kysymyksiä ja tiedon saatua kootaan tieto ryhmän lapsista kuvioon tai taulukkoon. Tutkittavien vastuksista kootaan yhteenveto. Yhteenvedossa ilmenevät pisteet ja niiden kohteet. Tutkittavan pisteet lasketaan yhteen ja yhteen lasketuista pisteistä saa-

daan tieto esimerkiksi suosituista lapsista. Yhteenvedon pohjalta tehdään sosiogrammi, jossa ryhmän rakenne tulee esiin. Tietoa kerrottaessa on hyvä havainnollistaa, että kerrottu tieto saattaa myös olla haitallista lapselle. Kerrotujen tietojen pohjalta auttaa se luokkaa tai ryhmää kehittymään ja edistämään vuorovaikutuksia ja tiedostamaan haittaavat tekijät. (Sosiogrammi.)

Kiusaamisen tutkimuksen tietojen keruun keinona koin kyselylomakkeen olleen helpoin ja hyödyllisin keino. Tutkimuksen tieto saadaan nopeasti ja esimerkiksi, kun kyselylomakkeen pitää tuntematon henkilö, uskaltavat lapset vastata kysymyksiin ja lomakkeisiin vastaaminen lasten osalta on anonyymistä.

7.2 Tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena oli lähteä tutkimaan yhteisopettajuus-mallia ja, miten yhteisopettajuusmalli on vaikuttanut kiusaamisen muodostumiseen ja onko kiusaaminen vähentynyt Kotkan koulun viidesluokkalaisilla. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, onko kiusaamista edelleen Kotkan koulussa. Tutkimuksessa lähdettiin yleisellä tasolla tiedustelemaan kiusaamisesta, sen havaitsemista ja myös lasten mielipidettä siitä, miten kiusaaminen saataisiin loppumaan.

Opinnäytetyön tutkimusongelmat ovat:

1. Kuinka usein kiusaamista tapahtuu?
2. Miten kiusaaminen saataisiin loppumaan?
3. Onko yhteisopettajuus-malli vaikuttanut kiusaamiseen?
4. Miten kiusaamista voitaisiin ehkäistä ja puuttua paremmin?

7.3 Kyselylomake ja kysymykset

Tutkimuksen toteuttaminen tapahtui Webpropol -ohjelmalla (liite 1), jonka toteutin viidesluokkalaisille lapsille. Paikalla heistä oli 54 lapsesta vain 51 lasta. Lapset vastasivat kyselyyn Webpropol -ohjelman kautta tietokoneilla.

Kyselyssä oli 14 kysymystä, joista osa oli monivalintakysymyksiä. Tutkimuksellani halusin tutkia, miten kiusaamista tapahtuu Kotkan koulun viidennessä luokassa sekä vaikuttaako yhteisopettajuus kiusaamiseen. Tutkimuksessani 1 - 4 kysymyksissä halusin tietoa, onko lapsia kiusattu. Missä kiusaamista on tapahtunut? Minkälaista kiusaaminen on ollut? Jatkuuko kiusaaminen edelleen? Näille kysymyksillä pystyttiin kartoittamaan kiusaamisen tilannetta sekä, kuinka montaa lasta on esimerkiksi kiusattu. Tutkimustulosten perusteella kiusaaminen on ollut aika yleistä.

Kysymyksissä 5 - 7 tiedusteltiin, mitä kiusaaminen on aiheuttanut. Onko lapsi kertonut asiasta muille ja haluaisiko lapsi puhua siitä jollekin? Mitä kiusaaminen on sinulle aiheuttanut -kohdassa oli monivalintakysymys, jossa lapsi pystyi vastaamaan moneen eri vaihtoehtoon, minkälaisia kokemuksia lapsi oli kokenut.

Kyselyn toisessa osassa tiedustellaan kysymyksissä 8 - 11, onko lapsi itse kiusannut muita. Tapahtuuko koulussa kiusaamista? Lisäksi kysytään mielipidettä siihen, mikä olisi lapsen mielestä hyvä keino saada kiusaaminen lopetettua. Tässä kohtaa osalla lapsista joko mielenkiinto loppui tai sitten heillä ei ollut omaa mielipidettä siihen, miten kiusaaminen saataisiin loppumaan.

Kyselyn viimeiset kysymykset 12 - 14 tutkittiin, vaikuttaako uusi opetusmuoto kiusaamiseen. Puututaanko kiusaamiseen tarpeeksi? Mitä ennaltaehkäiseviä keinoja lapsilla oli itse mielessään tai mitkä keinot heidän mielestään auttaisivat? Tässä kohtaa kyselyä ilmeni ongelma, koska tietooni tuli vasta kyselyn loputtua, etteivät kaikki lapset olleet ymmärtäneet sanaa yhteisopettajuus, mikä näkyi vastauksissa.

7.4 Toiminnallinen tuokio

Toteutin toiminnallisen tuokion keinona kiusaamisen ehkäisyyn. Tein yhteistyötä Mannerheimin lastensuojeluliitossa työskentelevän Piia Kleimolan kanssa, joka toimi leikkilähettinä MLL:ssä. Pyysin Piiaa pitämään tuokioita ja infoa lapsille kiusaamisesta Kotkan koulun viidennen luokan oppilaille. Piia innostui

asiasta ja yhteistyö lähti käyntiin. Toteutimme tuokion yhden päivän aikana ennen kyselyn pitämistä. Kysely pidettiin myöhemmin seuraavana päivänä.

Opettajat olivat oppilaidensa kanssa yhdessä tilassa, jossa Piia esitti ensiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa tehdyn videon kiusaamisesta (kts. Stop koulukiusaamiselle). Video oli MLL -kampanjaa varten tehty *STOP kiusaamiselle* projektille. Videon jälkeen lapsilta kyseltiin kiusaamisesta ja siitä, mitä se lapsissa herätti. Lapset osasivat vastata hyvin kysymyksiin ja ymmärsivät kiusaamisen olevan väärin. Videon jälkeen lähdimme toteuttamaan muutamia tuokioita oppilaiden kanssa. Tuokioiden tarkoitus oli lisätä ryhmäytymistä, tutustumista toisiinsa ja yhdessä hauskan pitämistä. Lapset nauttivat tuokiosta ja huomasin sen lisäävän yhteishenkeä niin luokkalaisten kesken. Tuokiossa tehtiin esimerkiksi nimitutustumisia ja lapsen tuli keksiä oman nimensä etukirjaimesta sana, joka muistutti häntä itseään, esimerkiksi Jaana Jalomielinen. Paljon oli kuvioiden muodostamista, jossa lapset olivat ringissä ja heidän täytyi yhdessä muodostaa käsillä/sormilla kuvio esimerkiksi tähti. Loppuosa tuokioista pidettiin näyttelyn merkeissä, jossa opettajat pääsivät myös mukaan toimintaan.

Toiminnallisen tuokion ideana ja tavoitteena oli lisätä tietoa lapsille kiusaamisesta ja yhteishengen luomisesta. Koulumaailmassa yhteishenki on tärkeää etenkin luokassa, jossa on paljon lapsia. Itse ajattelen tuokion olleen hyvä ja onnistunut, suuret kiitokset tästä kuuluu MLL:n Piia Kleimolalle. Tuokiosta lapset ja opettajat pitivät suuresti. Opettajat myös toivoivat Piia Kleimolaa tulemaan koululle toistekin.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuskyselyyn kiusaamisesta vastasi viidennen luokan 54 oppilaan luokasta 51 oppilasta. Vastausprosentti tutkimukseen oli noin 94 %. Tutkimukseen osallistuvat lapset olivat iältään 10 - 11-vuotiaita. Kysymykset liittyivät kiusaamiseen muun muassa;

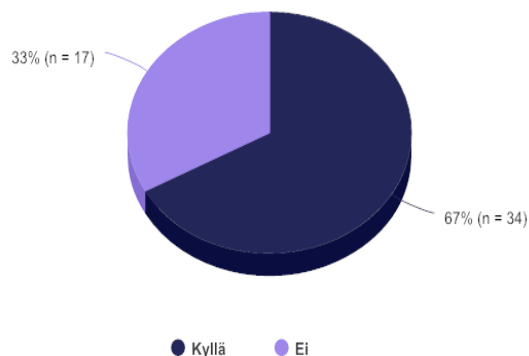
1. Missä sitä on tapahtunut?

2. Millä tavoin kiusaamista on tehty?
3. Kuinka usein kiusaamista on tapahtunut?

Tärkein tutkimuskysymys oli, miten kiusaaminen on vaikuttanut lasten yhteis-opettajuusluokassa. Kyselyn tutkimustuloksia käyn lävitse tarkemmin seuraavassa luvussa tärkeimpien tutkimuskysymysten osalta.

8.1 Kiusaaminen Kotkan koulussa

Tutkimuskyselyssä ensimmäisenä ja tärkeänä kysymyksenä lapsilta kysyttiin, onko lapsia kiusattu. Vastaajista 66 % (kuva 1) koki, että heitä oli kiusattu ja 33% (17 lasta) ei ollut kokenut kiusaamista koskaan.

Kuva 1. Luvut Kotkan koulun kiusaamisessa.

Lapsilta myös kysyttiin, ovatko lapset kiusanneet muita. Kyselyyn vastanneista 79 % (40 lasta) ei ollut kiusannut muita ja 19 % (10 lasta) vastanneista oli kiusannut muita lapsia. Tutkimuksen tarkoitus oli myös selvittää kiusaamisen tilanne tällä hetkellä. Suureksi yllätykseksi 55 % lapsista koki, että kiusaamisesta on jo aikaa, kuitenkin 47 % lapsista koki kiusaamista silloin tällöin. Kolme (8 %) lapsista koki kiusaamista joka päivä.

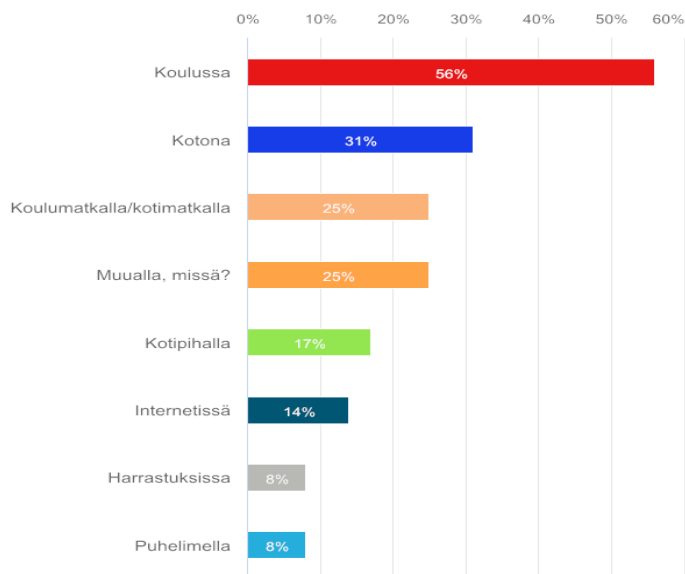
Tutkimuksessa halusin selvittää myös sitä, ovatko lapset puhuneet kiusaamisesta kenellekään. Vastauksia kysymykseen sain 35 vastaajalta ja 24 lasta (68 %) 51 vastaajasta oli puhunut asiasta toiselle henkilölle. Kysymyksessä

oli vastausvaihtoehto, jossa lapset pystyivät kertomaan, kenelle lapset olivat puhuneet asiasta. Suurimmaksi osaksi lapset olivat uskoutuneet vanhemmilleen ja muutamissa vastauksissa oli mainittu opettaja.

Kotkan koulun viidesluokkalaiset olivat kokeneet 85 % osuudella, että opettajat olivat puuttuneet kiusaamiseen, kun 13 % (6 lasta) lapsista olivat erimieltä ja lapset kokivat kiusaamisen puuttumisen olevan puutteellista. Tutkimuksen mukaan 39 lasta olivat kokeneet saaneensa apua tai he olivat huomanneet, että kiusaamiseen puututaan hyvin Kotkan koulussa.

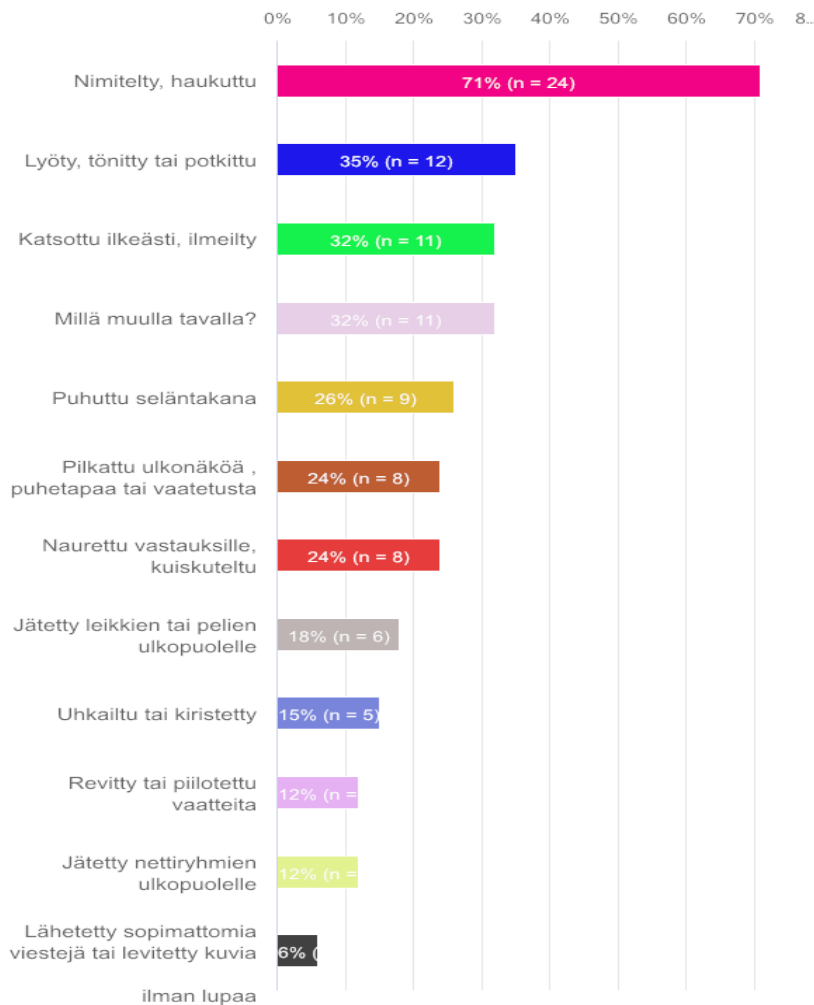
8.2 Kiusaamisen tavat ja kokemukset.

Toinen osa tutkimuksesta liittyi lasten kokemuksiin, mitä he ovat kiusaamisella kokeneet ja mitä ne ovat fyysisesti tai henkisesti aiheuttanut lapsille. Lähdin myös tutkimaan, missä kiusaamista tapahtui Kotkan tutkimukseen osallistuneilla. Vastaajien mukaan 55 % (kuva 2) lapsista kokivat kiusaamista tapahtuneen koulussa. Kyselyssä myös osa koki kiusaamista kotona, sillä 11 lasta kertoi tulleen kiusatuksi kotona ja kyselyssä vastasivat sisarusten olleen kiusaajia. Tätä en kokenut suureksi ongelmaksi, koska sisarusten välinen kiusaaminen on osa lapsuutta ja rajojen kokeilemistä. Yhdeksän vastaajista koki kiusaamista tapahtuneen koulumatkalla tai kotimatalla ja muualla. Kyselyn muualla kohdassa vastaajat saivat vapaasti kirjoittaa, missä olivat kokeneet kiusaamista. Osa vastaajista oli maininnut kavereilla ja kotipihan lähistön. Tutkimuksessa sosiaalisen median vaikutus kiusaamiseen oli yllättävän vähäistä, sillä viisi (13 %) vastaajista olivat kokeneet kiusaamista Internetissä, mutta kolme vastaajista oli myös maininnut puhelimen, mikä on osa sosiaalisen median käyttövälineitä nykypäivänä.

Kuva 2. Kiusaamisen kohteet.

Tutkimuksessa lähdin tutkimaan, miten erilaisia kiusaamisen tyylejä lapset olivat kokeneet ja mitä lapset ovat kokeneet kiusattuna olemisessa. Vastauksena (kuva 3) Kotkan koulun viidesluokkalaiset (71 %) olivat kokeneet nimittelyn ja haukkumisen suurimpana kiusaamisena tapahtuneena muotona. Kiusaamisen muotona on ollut henkinen kiusaaminen. Fyysistä kiusaamista oli kokenut 35 % lapsista. Muuna tapana myös lapset (32 %) kokivat henkistä sekä fyysistä kiusaamista, jossa on esimerkiksi varastettu vaatteita, kiristetty tai heitetty lumipalloilla. Lapset olivat kokeneet sosiaalisen median vaikuttaneen, vain 12 % osuudella, jossa aiheena oli jättäminen nettiryhmien ulkopuolelle. Kiusaamisen kyselyn vastauksista sopimattomia viestejä ja kuvia levittelyyn kokeneet oli vain 6 % lapsista.

Kuva 3. Kiusaamisen tyyplejä.

8.3 Ennaltaehkäisy ja yhteisopettajuuden vaikutus kiusaamiseen

Seuraavat kysymykset olivat vapaamuotoisia kysymyksiä, jossa lapsi pystyi kertomaan/vastaamaan kysymykseen itse. Lapsilta kysyttiin mielipidettä, miten heidän mielestä kiusaaminen saataisiin loppumaan. Tässä vaiheessa kysymystä haluttiin herättää lasten ajatusmaailmaa siihen, mikä heidän mielestä olisi paras keino lopettaa kiusaaminen ja kuka pystyisi tekemään asialle jotain. Usean lapsen vastauksena oli aikuinen, opettajat sekä vanhemmat. Muutamilta tuli vastauksena rehtori, oppilaskunnassa oleva sekä sen ihmisen tai lapsen, joka huomaa kiusaamista. Lapset kokivat kiusaamisen lopettamiseen puuttumisella olevan suurin merkitys kiusaamisen vähenemiseen.

Opinnäytetyöni osa-alueena oli kiusaamisen ennaltaehkäisy. Halusin selvittää lasten mielipidettä ja keinoja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Suurin osa lapsista ei tiennyt, mitä keinoja tai apuja olisi kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Lapset olivat seuraavaa mieltä ennaltaehkäisyyn; kiusaamisesta tulisi puhua, yhteishengen kasvattaminen luokassa ja kaikki mukaan leikkeihin. Mitään konkreettista keinoa lapsilta ei tullut, mikä oli harmillista. Yksi vastaus kuitenkin herätti oman mielenkiinnon, koska vastaaja oli kertonut, että kiusaajan tulisi mennä puhumaan esimerkiksi koulukuraattorille ja hänen mielestään, jos kiusaa, on kiusatulla myös asiat huonolla mallilla.

Yhteisopettajuusluokan vaikuttavuus kiusaamiseen oli lapsille hankalampi kysymys. Tämä oli oman tutkimukseni epäonnistunein kysymys, sillä kaikki lapset eivät olleet ymmärtäneet kysymystä ja vastauksia en saanut kaikilta lapsilta. Sain vastauksia 35 lapselta ja heidän mielipiteensä yhteisopettajuuden vaikuttavuudesta oli suurimmalla osalla se, että 18 lasta oli sitä mieltä, ettei yhteisopettajuusluokka ole vaikuttanut kiusaamiseen. Yhdeksän lapsen vastaus ten perusteella yhteisopettajuus oli vähentänyt kiusaamista ja osa oli ollut sitä mieltä, etteivät tienneet, onko kiusaaminen vähentynyt.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää yhden Kotkan koulun kiusaamisen tilanne viidesluokkalaisten yhteisopettajuusluokassa ja se, miten yhteisopettajuusmalli on vaikuttanut kiusaamiseen. Opinnäytetyöllä pyrittiin myös selvittämään lasten mielipiteitä kiusaamisen ehkäisemiseen ja mahdollisia keinoja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Webropol-kyselyllä sain suurimmaksi osaksi kattavia ja tutkimukseen oletettuja tietoja. Yhteisopettajuuteen liittyvä kysymys oli ainut tutkimuksen kysymys, mikä epäonnistui ja tutkimuksen vastausprosentti oli muuten yleisesti hyvä.

9.1 Yhteenveto

Tutkimuksessa lähdin tutkimaan Kotkan koulun kiusaamisen tilannetta, miten yhteisopettajuusmalli on vaikuttanut tilanteeseen, miten kiusaaminen saatai-

siin loppumaan ja miten kiusaamista voidaan ehkäistä. Tutkimuksessa ilmeni Kotkan koulun viidennen luokan kiusaamisen tilanteen olevan suurimmaksi osaksi hallussa. Lapset olivat kokeneet, että kiusaamisesta oli jo aikaa ja muutama lapsi koki kiusaamista edelleen. Lapsilta kysyttiin tutkimuksessa, millä tavoin heidän mielestä kiusaaminen saataisiin loppumaan. Vastauksia tuli useita ja enemmistö koki puuttumisen ja asiasta puhumisen olleen keino kiusaamisen lopettamiseen.

Yhteisopettajuuden vaikuttavuus kiusaamiseen ei näyttänyt tuottavan positiivista tulosta, mutta tutkimuksen tulokset eivät olleet oikeanmukaiset, sillä kaikki lapset eivät olleet ymmärtäneet kysymystä, mikä väärentää lopputulosta. Osa lapsista kokivat etteivät yhteisopettajuudella ole merkitystä kiusaamiseen ja suurien oppilasmäärien vuoksi, lapsen tulee tulla toimeen useamman muun lapsen kanssa. Salmivalli (1998, 92) mainitsee kiusaamiseen osallistuneiden lasten olevan isommissa kouluryhmissä. Yhteisopettajuusmallia on kehuttu ja Saloviita (2016, 49) on kerännyt erilaisia opettajien kokemuksia yhteisopettajuuden toimivuudesta. Kirjassaan opettajat mainitsevat keinoja ja hyötyjä opetuksen helpottamiseen samanaikaisopetuksessa, kuten on esimerkiksi kaksi luokkaa ja kaksi opettajaa. Opettajien opettamat asiat tapahtuivat samanaikaisesti, välillä toinen opettajista auttaa ja toinen opettaa. Yhteisopettajuusmalli on kehuttu opetusmalli ja opettajat kokivat töiden helpotukset opetusmallin käytöstä ja hyödyn toisen opettajan avusta esimerkiksi oppilaiden avustamiseen. Toisella opettajalla on aikaa auttaa, kun toinen esimerkiksi opettaa. Harmikseni en löytänyt kirjassa mainintaa, miten oppilaat ovat kokeneet suuren luokan muutoksen ja yhden opettajan sijaan opettajia on kaksi. Tutkimuksessani en kokenut, että yhteisopettajuus olisi vähentänyt kiusaamista tai yhteisopettajuus olisi lasten mielestä auttanut kiusaamiseen.

Tutkimuksessani lapset kokivat kiusaamisen puuttumisen opettajien kesken olleen hyvä, mutta kuitenkin kuusi lasta oli sitä mieltä, etteivät opettajat puutu tarpeeksi kiusaamiseen. Ennaltaehkäisynä lapset olivat ehdottaneet kiusaamisen vastaista toimintaa esimerkiksi asian puhumisesta jollekin. Kysymyksen ideana oli osallistaa lapsia kehittämään heidän mielestä ennaltaehkäisevä keino, joka lasten mielestä auttaisi.

Ennaltaehkäisy on yksi suurimmista keinoista saada kiusaaminen vähenty-
mään ja estämään kiusaamisen muodostumista. Paljon on kehitelty erilaisia
keinoja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Tutkimuksessani käytin kyselymallia
kiusaamisen tutkimiseen ja sen havaitsemiseen. Monissa kouluissa on hyvä
tutkia useasti kiusaamista ja havaita koulukiusaamista ajoissa. Useasti kou-
luissa saatetaan puhua kiusaamisesta ja sen vääryydestä ja kiusaamisen aut-
tamiseen liittyvät keinot jäävät muiden opetusten alle. Kiusaaminen on kuiten-
kin erittäin vakava aihe ja siihen tulisi puuttua jo ajoissa ja sitä tulisi seurata
aikavälein. Hamarus (2008, 149) kirjassaan toteaa ennaltaehkäisevän työn
kiusaamiseen tulisi olla suunnitelmallista, toistuvaa ja arkipäiväistä koulutoi-
mintaa oppilaiden opetussuunnitelmiin liittyen. Ennaltaehkäisy ei tulisi olla
muutaman kerran vuodessa tapahtuvan tapahtumilla, puhumisella tms. Ennal-
taehkäisyä tulisi hyödyntää jatkuvasti ja kiusaamisen ennaltaehkäisy ei saa
jäää muutaman kerran tapahtuvaan puheeseen. Ennaltaehkäisyyn tulisi hyö-
dyntää erilaisia keinoja, kuten kyselyt aika-ajoin, erilaiset kiusaamiseen liitty-
vät keinot, kuten vertaissovittelut, KiVa Koulu -toiminta, tukioppilastoiminnat ja
tärkein on myös koulun ja kodin yhteistyö.

9.2 Johtopäätökset

Johtopäätöksenä tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että kiusaamista
tapahtuu, mutta suurin osa lapsista ei koe kiusaamista enää. Muutama lapsis-
ta koki edelleen kiusaamista, jonka vuoksi kiusaamisen ennaltaehkäisy ja sii-
hen puuttuminen on edelleen tärkeää. Lasten kokemista kiusaamisen seura-
uksista ei pystytä vielä sanomaan, mutta tutkimusten mukaan osa kiusatuista
lapsista kokee edelleen aikuisiällä traumaattisia seurauksia kiusamisesta.
Kiusaamiseen liittyvistä tilanteista tulee puhua lapsille kouluissa ja lapsille tu-
lee informoida, mistä ammattiapua saa myös kouluissa.

Tutkimuksen vastausten perusteella suurin osa lapsista koki kiusaamisen lo-
pettamisen keinoina puhumisen ja kiusaamiseen puuttumisen. Voimme tode-
ta, että paljon on sosiaalisessa mediassa koulukiusaaminen pinnalla ja siitä
puhutaan jatkuvasti, mutta puhumisen vaikuttavuus ei silti kuitenkaan näytä
toimivan. Lapset kiusaavat edelleen ja kiusatut kohteena olevat lapset kohtaa-

vat kiusaamista. Jos mietitään, että kouluissa kiusataan, voiko ongelma olla siinä, että kiusaamista ei nähdä ja siihen ei päästä puuttumaan? Kiusaaminen jatkuu ja kiusattu tuntee itsensä onnettomaksi ja luulee ettei kukaan halua auttaa häntä. Tästä syystä tulisi myös kehittää lasten rohkeutta puhua asioista ja lapsi saattaa kertoa tuntemuksistaan läheisille, jotka tässä tapauksessa ovat vanhemmat. Koulun ja vanhempien yhteistyötä tulee myös kehittää, jotta kiusaamiseen puututaan ja lapset saisivat apua ajoissa.

Yhteisopettajuus ei tämän tutkimuksen mukaan tuottanut suurta vaikuttavuutta kiusaamisen loppumiseen tai että kiusaaminen vähentyisi. Tutkimuksen tämän osan kyselytulokset kuitenkin ei ole 100% oikeita ja tutkimuksen vaikutus olisi muuttunut, jos kaikki lapset olisivat ymmärtäneet kysymyksen. Vastauksia saatiin 35 oppilaalta 51 oppilaasta. Yhdeksän lasta kuitenkin koki yhteisopettajuuden vaikuttavan kiusaamiseen ja vastausten perusteella opettajat olivat suurella osalla, koska heitä oli kaksi tilanteeseen puuttumisessa. Johtopäätöksenä tutkimusongelmaan voidaan todeta, että osa lapsista kokee yhteisopettajuuden vaikuttavan ja osa on taas erimieltä. Luotettavuus ei ole 100%, mutta voidaan todeta, että yhteisopettajuudella ei ole suurta haittaa kiusaamisen syntymiseen.

Tutkimuksen tavoitteena oli löytää ennaltaehkäisevä keino, mutta tutkimuksen perusteella viidesluokkalaisten kokema kiusaaminen oli suurimmaksi osaksi hallussa ja tästä syystä lasten mielipiteiden mukaan ottamisen vuoksi koin parhaaksi keinoksi vertaissovittelun, jossa lapset pääsevät itse mukaan kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Vertaissovittelun tarkoituksena ei ole lasten osallisuus kiusaamisen puuttumiseen, vaan niiden havaitsemiseen ja tiedon kertominen opettajille tai vertaissovittelun ryhmälle. Kiusaamisen tilanteen puuttumiseen ja ratkaisemiseen päättää aina aikuinen. Vastausten perusteella enemmistö koki, että opettajat puuttuvat kiusaamiseen hyvin, mutta voimme pohtia sitä, että niiden lasten vastaukset, joiden mielestä ei puututa tarpeeksi ovat niitä lapsia, jotka kokevat kiusaamista silläkin hetkellä.

Kiusaaminen muuttuu vuosittain ja sosiaalinen media on suuressa osassa, koska se on nuorten ja lasten käyttöväline päivittäin. Kiusaamisen puuttumiseen, ennaltaehkäisyyn ja sen havaitsemiseen tulisi kehittää kaikkien Suomen kouluihin yhteinen toimintamalli ja aihe tulisi olla yhtä suuressa osassa, kuin oppilaiden opettamisessa.

9.3 Opinnäytetyön hyödyntäminen jatkossa

Tutkimuksessa kävi ilmi, että lapset olivat kokeneet kiusaamista, mutta osa oli kokenut sitä jo kauan aikaa sitten. Kouluun tulisi kehittää ennaltaehkäisevä keino, jotta kiusaamista ei pääsisi tapahtumaan. Koulun eri luokissa, tulisi säännöllisin välein tehdä esimerkiksi kiusaamiseen liittyviä kyselyitä ja suurissa luokkamäärissä ryhmäytymiseen auttavia yhteisleikkejä, jotta lapset tutustuisivat toisiinsa paremmin ja eristäytymistä ei syntyisi. Lasten mielipiteet tulisi ottaa myös huomioon, sillä lapset ovat kiusaamisen kohderyhmiä. Opinnäytetyössäni mainitsin useamman toimenpiteen, kuten vertaissovittelun. Vertaissovittelussa lapset pääsevät osaksi puuttumaan kiusaamiseen ja se myös saattaisi olla apukeino, jos esimerkiksi välitunnilla kiusataan ja opettaja ei välttämättä näe kaikkea, on oppilaista suuri hyöty. Lapset saattavat nähdä kiusaamisen ja uskaltavat kertoa siitä opettajille tai vertaissovittelun sovittelijoille. Tutkimuksen kohteena ollut Kotkan koulu päättää koulun jatkotoimenpiteistä ja siitä, miten he aikovat hyödyntää opinnäytetyötä.

LÄHTEET

Edu.fi. Sosiogrammi. Saatavissa:

https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/pedagoginen_dokumentointi/hyvät_kaytannot/sosiogrammi [viitattu 5.4.2019].

Forss, M. 2014. Fobban sosiaalisen median selviytymisopas. Helsinki: Pulizer Oy-Crime Time.

Haakana M., Leppänen U., Malinen O-P. Määttä S. & Räsänen P. 2017. Ta-
voitteena yhteisopettajuus-näkökulmia ja toimintamalleja onnistuneeseen yh-
dessä opettamiseen. Vaasa: Niilo Mäki instituutti.

Hamarus P., Holmberg-Kalenius T. & Salmi S. 2015 Opas kiusaamisen jälki-
hoitoon. Juva: Bookwell Oy.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen, Huomaa, Puutu, Ehkäise. Helsinki:
Kariston Kirjapaino Oy.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavaan tekee. Jyväskylä: PS-kustannus.

Holmbeg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä:
Gummerus kirjapaino Oy.

KiVa. 2012. KiVa Koulu ®. Saatavissa: <http://www.kivakoulu.fi/> [viitattu 17.3.2019].

Koulutuksen arviointikeskus. Yhteisopettajuus ja samanaikaisopettajuus. Saa-
tavissa:
http://www.helsinki.fi/cea/opetuksenjaoppimisentuki/koulu/yleinen_tehostettu_ja_erityinen_tuki/yhteistyö_roolit_ja_oppilashuolto/yhteisopettajuus.html [viitat-
tu 28.5.2017].

Kronqvist, E-L. & Pulkkinen M-L. 2007. Kehityopsykologia-matkalla muutok-
seen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Lajunen, K., Andell, M. & Lehtonen, M. 2015. Tunne – ja turvataitoja lapsille.
1. Painos.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Lehtinen, E., Kuusinen, J. & Vauras M. 2007. Kasvatuspsykologia. Helsinki:
WSOY Oppimateriaalit Oy.

Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykki-
seen hyvinvointiin. Juva: Ws Bookwell Oy.

Mahkonen, S. 2015. Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. Porvoo: Bookwell
Oy.

Mahkonen, S. 2016. Konfliktit koulussa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

MLL. 2017a. Kiusaamisen seuraukset. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/> [viitattu 30.3.2019].

MLL. 2017b. Nettikiusaamisen ehkäiseminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/nettikiusaaminen/> [viitattu 17.3.2019].

MLL. 2017c. Kummioppilastoiminta. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kummioppilastoiminta/> [viitattu 17.3.2019].

MLL. 2018. Tukioppilastoiminta. Mannerheimin lastensuojeluliitto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/tukioppilastoiminta/> [viitattu 17.3.2019].

Nevalainen, V. & Nieminen, A. 2010. Opettajan Psykologia. Helsinki: Edita Prima.

Niemi, P. 2018. Rajansa kaikella. Tampere: Päivä Osakeyhtiö.

Oikeus. Korvaukset. Saatavissa: <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/josjoudutrikoksenuhriksi/korvaukset.html> [viitattu 30.3.2019].

Oppilashuoltolaki 21.8.1998/628

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Rikoslaki 19.12.1889/39

Riku. 2014. Koulukiusaaminen satuttaa ja voi vaikeuttaa elämää vielä aikuisena. Saatavissa: <https://www.riku.fi/fi/erilaisia+rikoksia/koulukiusaaminen/> [viitattu 30.3.2019].

Salmivalli, C. 1999. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Tampere: Tammerpaino Oy.

Salmivalli, C. & Poskiparta, E. 2018. Saatavissa: http://www.kivakoulu.fi/assets/files/kiva_koulu_opettajanopas_avain_kivaan_kouluun_fi_2018.pdf [viitattu 17.3.2019].

Saloviita, T. 2016. Samanaikaisopetus. Juva: Bookwell Oy.

Satri, J. 2015. Herkkyys ja kiusaaminen. Helsinki: Basam books Oy.

Thorslund, E. 2009. Nuoret, netti j@ mobiili - Kodin turvaopas. Hämeenlinna: Karisto.

Uusitalo, T. 2007. Nuorten itsemurhat Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2:2007. Pdf-dokumentti. Saatavissa: <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/nuorten-itsemurhat.pdf> [viitattu 7.3.2018].

Stop koulukiusaamiselle. Video. Youtube-videopalvelu. Julkaistu 10.8.2015. Saatavissa: <http://kymenpiiri.mll.fi/stop-koulukiusaamiselle> [viitattu 1.3.2019].

Verso. 2019. Verso-Vertaissovittelu. Saatavissa: <http://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/verso-koulutukset/> [viitattu 17.3.2019].

Vilkko-Riihelä, A. & Laine V. 2012. Mielen maailma - Kehityopsykologia. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kyselylomake.

Kotkan kaupungin Koulun kysely koulukiusaamisesta.

1. Onko sinua kiusattu?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

2. Missä sinua on kiusattu?

- ☐ Koulussa
- ☐ Koulumatkalla/kotimatkalla
- ☐ Kotipihalla
- ☐ Kotona
- ☐ Harrastuksissa
- ☐ Internetissä
- ☐ Puhelimella
- ☐ Muualla, missä?

3. Miten sinua on kiusattu?

- ☐ Koulumatkalla/kotimatkalla
- ☐ Kotipihalla
- ☐ Kotona
- ☐ Harrastuksissa
- ☐ Internetissä
- ☐ Puhelimella
- ☐ Muualla, missä?

4. Miten kiusaamista tapahtuu?

- ☐ Joka päivä
- ☐ Silloin tällöin
- ☐ Siitä on jo pitkä aika

5. Mitä kiusaaminen on aiheuttanut sinulle?

- ☐ Päätä särkenyt tai mahaan sattunut
- ☐ Minua on pelottanut
- ☐ Minua on suututtanut
- ☐ On tuntunut niin pahalta ettei ole huvittanut mennä kouluun
- ☐ On itkettänyt tai olen ollut surullinen
- ☐ On aiheuttanut jotain muuta, mitä?

6. Oletko kertonut kiusaamisesta jollekin?

- ☐ Kyllä

- En
- Kenelle?

7. Haluaisitko puhua siitä jollekin?

8. Oletko itse kiusannut muita?

- Kyllä
- En
- Miten
- Oletko puhunut siitä jonkun kanssa?
- Haluaisitko puhua siitä vielä lisää ja kenelle?

9. Ketä koulussasi kiusataan?

10. Miten kiusaaminen saataisiin loppumaan?

11. Kenen pitäisi tehdä asialle jotain?

12. Onko yhteisopettajuusluokka vaikuttanut kiusaamiseen ja miten?

13. Ovatko opettajat puuttuneet kiusaamisen tarpeeksi?

- **Kyllä**
- **Ei**
- **Miten ja miksi?**

14. Miten sinun mielestäsi voitaisiin ehkäistä koulukiusaamista ja puuttua siihen paremmin?